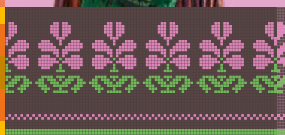

KATRAM NOSTŪRIM SAVI PARADUMI

Kihnu, Setu, Suitu un Lībiešu svētki un atzīmējamās dienas

KATRAM NOSTŪRIM SAVI PARADUMI

Kihnu, Setu, Suitu un Lībiešu svētki un atzīmējamās dienas

Katram nostūrim savi paradumi Kihnu, Setu, Suitu un Lībiešu svētki un atzīmējamās dienas

Teksti: Pauls Hagu (Paul Hagu), Juris Lipsnis, Dace Martinova, Māra Rozentāle, Anu Sāre (Anu Saare), Zoja Sīle

Izdevuma projekta vadītāja: Helena Kilvika (Helen Külvik)

Tulkojums no igauņu valodas: Ieva Paleja

Makets un dizains: Irina Tammisa (Irina Tammis)

Tipogrāfija: Greif

© Seto Instituut, 2019

© Autori, 2019

© Fotogrāfiju autori

ISBN 978-9949-7215-8-0

Šī publikācija atspoguļo autoru
viedokli. Programmas vadošā
iestāde neatbild par tajā
ietvertās informācijas iespējamo
izmantošanu.

Satura rādītājs

IEVADS 6

KIHNU SVĒTKI UN ATZĪMĒJAMĀS DIENAS 9

SETU SVĒTKI UN ATZĪMĒJAMĀS DIENAS 43

SUITU SVĒTKI UN ATZĪMĒJAMĀS DIENAS 81

LĪBIEŠU SVĒTKI UN ATZĪMĒJAMĀS DIENAS 105

Šī grāmata ir sava veida turpinājums 2019. g. pavasarī iznākušajai grāmatai „Katrai tautai savs tērps“. Šis drukas izdevums tapis ar Igaunijas-Latvijas pārrobežu sadarbības programmas finansiālu atbalstu projekta „Kultūrvides kā tūrisma galamērķa attīstība un popularizēšana“ (UNESCO tūrisms) ietvaros. Ja iepriekšējā grāmatā iepazīstinājām ar četru dažādu tautu – setu, kihniešu, suitu un lībiešu jeb līvu – tautastērpiem, tad šajā izdevumā iepazīstināsim ar šo tautu svinamajām dienām, kā arī svarīgākajiem ikgadējiem kultūras notikumiem.

Eiropas kontekstā kihnieši, seti, suiti un lībieši ir tautas ar labi iedibinātām tradīcijām, kuru ikdienas dzīvē tautas kalendāram joprojām ir liela nozīme. Tā kā visas šīs tautas vieno kristīgā ticība, ir loģiski, ka arī daudzas svētku tradīcijas ir līdzīgas. Piemēram, visām šīm tautām ļoti svarīgas ir Lieldienas un ar tām saistītās tradīcijas. Tāpat arī Sveču diena, Pelnu diena, Jāņi un daudzi citi baznīcas svētki. Taču ir arī dažādas reģionālās īpatnības.

Visatšķirīgākās ir suitu tradīcijas. Suiti ir katoļi, attiecīgi dažādas katoliskas paražas ienākušas arī suitu tautas tradīcijās. Piemēram, rožukroņa mēneša (t.i. oktobra) tradīcija ir katru dienu skaitīt rožukroni. Savukārt maijā suitiem ir paraža iet apkārt pa ciemiem ar monstrancēm un noturēt lūgšanas pie ciemos uzstādītajiem krustiem.

Lībieši jeb līvi toties ir somugru izcelsmes luterāņi, kuru tradīcijas ir ļoti daudzslāņainas. No visām šajā grāmatā aprakstītajām tautām lībiešu tradīcijas atšķiras ar to, ka viņiem ļoti nozīmīga ir Barbaras diena, ar kuru saistīti daudzi ticējumi un aizliegumi.

Pareizticīgo setu kalendārie svētki izceļas ar baznīcu un časovņu svētkiem, kas citām šeit aprakstītajām tautām nav raksturīgi. Piemēram, Obinitsas baznīcas svētki ir Spasa diena jeb *paasapāiv*, kas ir nozīmīgākie svētki šīs puses ļaudīm – tāpat tie ir svarīgāki arī par Lieldienām un Ziemassvētkiem. Savukārt Sātsē šādi svarīgākie svētki ir Piektdienas svētki jeb *päätnitsapāiv*, vairākos mazos ciemos tiek svinēta Nastjas diena jeb *nahtsipāiv*. Setomā svētku paražas raksturo vēl viena īpatnība – *kirmas* jeb *kirmask* – tie ir ar baznīcas svētkiem saistīti ciema svētki. Šī tradīcija Setomā ir dzīva joprojām.

Kihniešu dzīvi un tradīcijas visvairāk ietekmē jūra. Kaut gan kihnieši arī ir pareizticīgi, Kihnu dzīve vairāk norit zem jūras zīmes. Interesanti, ka vairāki svarīgi svētki šeit ir saistīti ar tumšo laiku: piemēram, Katrīnas diena, kas Kihnu ir tradīcijām bagāta un vienmēr ir tikusi vērienīgi atzīmēta, tāpat arī decembra sākumā svinētā Nigula (Nikolaja) diena, Kihnu baznīcas svētā diena.

Mūsdienās cilvēki jau sen vairs nedzīvo tikai pēc baznīcas kalendāra. Gan kihniešiem, gan setiem, gan suitiem gan lībiešiem ir daudz svinamu dienu un pasākumu, kas ir radušies samērā nesen, bet jau kļuvuši par nozīmīgiem kultūras notikumiem. Ja baznīcas svētki ir vairāk domāti savējiem un tūristi tajos netiek īpaši gaidīti, tad uz jaunizveidotajiem pasākumiem viesi no citurienes ir laipni lūgti.

Kihnu šādi pasākumi ir, piemēram, Jūras Svētki – vērienīgs trīs dienu festivāls. Arī Kihnu danču diena un Vijoļu festivāls, kā arī Adīšanas festivāls ir iemantojuši popularitāti. Arī Setomā ir daudz jauno pasākumu. Vislabākais piemērs ir Setu Karaļvalsts diena – tā ir kļuvusi par lielāko setu kopāsanāšanās pasākumu un ar kuru jau saistītas visdažādākās tradīcijas, kaut gan šis pasākums nodibināts tikai 1994. gadā. Arī citi pasākumi – Lēlo diena, Radajas festivāls, Libnicas gadatirgus un Setu folk mūzikas svētki arī jau ieguvuši popularitāti un iegājuši vēsturē. Suitu jaunie svētki ir raušu svētki un lebedīks jeb pavasara svētki, kā arī ar Miķeļdienu – kas ir suitu lielākie svētki – saistītie ābolu svētki.

Glūži tāpat kā tautastērpi, arī tautas kalendāra svētku dienas piedzīvo sava veida renesansi. Protams, ka daudzas paražas ir zaudējušas savu agrāko nozīmi. Piemēram, ne kihniešiem, ne setiem, ne suitiem, ne arī lībiešiem šodien vairs nav īpaši svarīgi, kā veiksies ar cūku nobarošanos. Nevienam arī neraizējas par to, vai Sveču dienā ir vēl palikusi puse no visiem ziemas pārtikas krājumiem – vienmēr taču var aiziet uz veikalu. Taču citas tradīcijas joprojām ir aktuālas, tāpēc tās ievēro un nodod tālāk nākamajām paaudzēm. Skaidrs, ka arī mūsdienās meitenes un sievietes vēlas izskatīties skaistas un ar sārtiem vaigiem – tāpēc Marijas dienas sarkano dzērienu arvien ir vērts dzert.

Daudzas svinamās dienas labi noder, lai attīstītu un dažādotu vietējo tūrismu. Varētu taču Setomā viesu māju iemītniekus Pūpolsvētdienas jeb Palmu svētdienas rītā nopērt ar pūpoliem, vai, piemēram, suitu restorānos, muzejos un viesu namos visām Annām uzdāvināt mazus vainadziņus.

Tā jau runā, ka viss, kas pastāv un tiek izmantots, mainās. Ja kādu lietu vairs neizmanto, to atdod muzejam vai iznīcina. Ja svētkus vairs nesvin, tad tie tiek aizmirsti un labākajā gadījumā paliek vien kādas rakstiskas liecības. Ceram, ka šis nelielais ieskats svarīgajās svinamajās dienās palīdzēs kihniešiem, setiem, suitiem un lībiešiem labāk izprast savas tradīcijas. Vienu otru paražu var atkal likt lietā, atcerēties aizmirsto un pielāgot mūsdienu vajadzībām. Tradīcijas saglabājas tikai tad, ja tās tiek uzturētas.

Helēna Kilvika (*Helen Külvik*)

Setu Institūts, grāmatas projekta vadītāja

KIHNU SVĒTKI UN ATZĪMĒJAMĀS DIENAS

ANU SĀRE

Tautas tērpa valkāšana kihniešiem
joprojām ir cieņā.
Foto: Silvia Soide

Gan baznīcas kalendāra, gan tautas kalendāra svētki Kihnu vienmēr ir tikuši svinēti daudz greznāk un varenāk nekā citur Igaunijā. Viens no cēloņiem varētu būt sava veida nošķirtība: salai apkārt jūra, un tāpēc sveši paradumi un sadzīves kultūra tik viegli nevar ienākt. Taču tas nav vienīgais, ne arī galvenais iemesls.

Kihnu iedzīvotāji uzskata savu valodu un dzīvesveidu par tik ļoti svarīgiem, ka ir izveidojusies īpaša vienotības sajūta un vēlme sargāt un kopt visas tās vērtības, kuru nav nevienam citam. Sava valoda ir ne tikai saziņas līdzeklis, bet arī kultūras, domāšanas veida un ticības pamats.

Priecīgus svētkus! Labdien!

Agrāk Kihnu ļaudis nemēdza cits citu īpaši sveikt svētkos, ja nu vienīgi Ziemas-svētkos un jaunajā gadā. Un nav runa tikai par svētku sveicieniem – viena no Kihnu kultūras īpašām pazīmēm ir tāda, ka agrākos laikos vispār nebija ierasts sveicināties. To uzskatīja par tukšu mēles kulšanu. Vecāki ļaudis atceras, ka tad, kad skolā mācīja teikt „labdien”, tas likās ļoti svešādi un neparasti. Šobrīd tiek uzskatīts, ka no Padomju varas tomēr bijis savs labums, jo tieši kopš tiem laikiem šī kultūras iezīme Kihnu salā ir tomēr ienākusi un mūsdienās cilvēki sveicinās gan.

Sveču diena Kihnu muzejā.
Foto: Silvia Soide

Sveču diena

2.02

Kihnu ļaudis Sveču dienu uzskata par sieviešu svētkiem – šai dienā sievietes iet viena pie otras ciemos un dzer sarkanu dzērienu, lai būtu veselība un sārti vaigi. Sarkans dzēriens var būt sarkanvīns vai liķieris, bet der arī sarkans morss, jo svarīgi ir nevis grādi, bet gan dzēriena krāsa.

Sievietes sveču dienā strādāt nedrīkstēja, taču sēdēt, rokas klēpī salikušas, arī nespēja, tāpēc vienalga gatavoja ēdienu, aprūpēja bērnus un dzīvniekus – jo tas taču nav nekāds darbs.

Vīrieši šo dienu nesvinēja, viņi darīja savas parastās ikdienas lietas, taču, ja bija vēlme, tad kādu glāzīti jau iedzēra.

Sveču diena Kihnu salā ir priecīgi svētki, tajos pareģo laiku un priecājas, ka diena kļuvusi jau manāmi garāka. Ja, saulei lecot, ir skaidrs un auksts, skatās debesīs, vai ap sauli ir izveidojies sveces liesmas attēls – tā ir laba zīme, kaut arī nozīmē, ka aukstais laiks turpināsies. Aukstums sveču dienā ir laba zīme. Ja sveču dienā list, tas nozīmē, ka ūdens list no zemnieka acīm un gaidāms neražas gads.

Šie ir arī ziemas vidus svētki – tiek pārbaudīts, vai apcirķņos un pagrabos vēl atlikusi puse ražas. Kad kihnieši vēl mediņa roņus, ap sveču dienu vīri sāka gatavot slazdus.

Sveču dienā kartupeļus nevārīja, citādi tos apēdīšot tārpi. Šai dienā vārīja putraimu biežputru.

Sveču dienas svinēšanu mūsdienās organizē un ļaudis uz kopāsanākšanu aicina Kihnu muzejs, taču senās paražas joprojām tiek piekoptas arī mājās, kā arī skolā par tām tiek runāts.

Sāpošo kaulu diena

9.02

Sāpošo kaulu diena ir veco ļaužu diena, šai dienā viņi var atpūsties un *kunsitama* jeb ārstēt savus kaulus. Ja kāds šai dienā strādāja, tam noteikti sāka sāpēt kauli, taču atpūta un ārstēšanās noteikti palīdzēja būt veselam un izvairīties no sāpēm. Uz sāpoša kaula lika dzelzs priekšmetu, jo tas palīdz izārstēt slimo vietu. Arī jaunieši, kas vēl kaulu sāpes nepazīna, šai dienā izvairījās no smagiem darbiem, lai šī kaite tos nerasniegtu nekad.

Matīsa diena

24.02

Matīsa dienā nedrīkstēja nest no meža žagarus, lai neatnestu mājās čūskas. Kihnu šādi gadījumi ir zināmi – Matīsa dienā atnesti no meža zari vai žagari, tādā veidā čūskām parādot ceļu, un pavasarī tās bija klāt. Loģiski izskaidrot to neviens nespēj, taču, tā kā ticējums ir apliecinājis sevi dzīvē, tad šis aizliegums tiek ievērots.

Marijas diena

25.03

Arī Marijas diena ir sieviešu svētki, tāpēc atkal sievietes ne tikai drīkst, bet viņām arī vajag dzert sarkano dzērienu – jo īpaši jauniešiem sārti vaigi bija ļoti svarīgi. Šīs dienas veselīgo, sarkano dzērienu sauc par Marijas dzērienu.

Jaunavas Marijas dienā vārda svētkus svin Maria, Maarja, Mari. Mariju (Mari, Mann) Kihnu salā vienmēr bijis ļoti daudz, tāpēc šo dienu atzīmē ļoti jautri: gaviļniecei no rīta sasien rokas un kājas un neatsien, kamēr tā nav pasniegusi kaut ko garšīgu. Skaidrs, ka Marijas jau iepriekš bija gatavojušās, tāpēc jutās drīzāk vilušās, ja viņu vārdadienu aizmirs un rokas un kājas nesesēja.

Marijas dienā jūras ūdens sāk no apakšas saēst ledu – jo jūrā esot iesviests karsts akmens.

Vastlāvji

mainīgs datums

Vastlāvjus Kihnu atzīmēja gan senos laikos, gan atzīmē joprojām. Šobrīd tie kļuvuši vairāk par bērnu svētkiem, kurus organizē skola. Ja ir daudz sniega, bērni šļūc no slidkalniņa, vizinās ar ragaviņām, slēpo, būvē sniega cietokšņus. Ja sniega maz, tad vienkārši iet ārā spēlēt spēles, ja līst lietus, tad spēles tiek spēlētas skolas zālē.

Agrāk Vastlāvjos no slidkalniņa laidās ne tikai bērni, bet arī pieaugušie. Tā kā Kihnu salā nekādu dabīgu pauguru nav, šļūkšanai derēja grāvju nogāzes vai jebkurš krasāks slīpums. Bija svarīgi, lai nobrauciens būtu iespējami garāks – jo garāks nobrauciens, jo garāki augs lini. „*Pitkā kiudu!*” bija Vastlāvju dienas novēlējums.

Lai darbi sekmētos un slinkums nepielavītos, Vastlāvjos bija jāceļas agri. Un tad bija jādzen prom slinkums no ciema. Tas notika tā: ņēma salmu maisu un ar rungu trieca to prom uz mežu.

Ja Vastlāvjos ir daudz sniega, var kārtīgi izprieclāties:
vizināties ar ragaviņām un pikoties.
Foto: Lauri Leas

Mūsdienās linus te vairs neaudzē un pieaugušie no kalniņa nešļuc, šī privilēģija ir vienīgi skolotājiem, kas nošļuc kādu reizi kopā ar bērniem. Tautas nams Vastlāvjos rīko sportiskas aktivitātes, kas gan ar senajām tradīcijām nav saistītas.

Vastlāvjos allaž tikusi vārīta cūkas kāja un pupiņu zupa. Cūkas kājas kauls tika tīri notīrīts, un no tā tapa vilciņš. Vecos laikos ticēja, ka vilciņš aizbaida ļaunos garus, tāpēc vilciņš tika izdzenāts pa visiem stūriem, lai tiktu no tiem vaļā. Arī mūsdienās reizēm darina vilciņus no cūkas kājas kaula, skolā arī no pogas. Vastlāvja maizītes ēšana ir jaunāku laiku tradīcija.

Tā kā ronis nav gaļa, bet gan zivs, to var ēst gavēņa laikā.
Roni vāra kopā ar kartupeļiem.
Foto: Anu Saare

Gavēnis

no Vastlāvjiem līdz Pirmajām Lieldienām

Agrāk Vastlāvjos sākās gavēnis, kas ilga sešas nedēļas. Jostas ciešākai savilkšanai gan bija vairāk praktisks, nekā reliģisks iemesls: pārtikas krājumi vienkārši bija izbeigušies, bet, lai tas būtu vieglāk pārciešams, izdomāja augstākus mērķus. Govis šai laikā bija ciet, gaļas mucas jau tukšas, vistas vēl nebija atsākušas dēt. Tā nu no piena un gaļas nācās atteikties, pārtiekot tikai no putrainu putras, saknēm, maizes. Pārvarēt izsalkumu palīdzēja arī no jūras iegūtais loms – ēda gan zivis, gan roņu gaļu. Par roņa gaļu teica, ka tā nav gaļa, bet gan zivs, pašu roni sauca par spalvaino zivi.

Mūsdienās sešas nedēļas vairs neviens negavē, taču nedēļu pirms Lieldienām gan cenšas no gaļas ēdieniem atturēties.

Pelnu diena

nākamā diena pēc Vastlāvjiem

Vastlāvjiem seko Pelnu diena. Tā ir parasta darbadiena, taču tradīcijas paliek tradīcijas. Arī Pelnu dienas rītā jāceļas agri, lai vairotos mundrums.

Daudzas Pelnu diena sparažas bija saistītas ar pelniem, izsargāšanos no pelēkas krāsas un pelējuma. Uz labības tīrumiem bēra pelnus, lai labībā neiemestos melnie graudi. Matus Pelnu dienā ķemmēt nedrīkstēja – uzskatīja, ka tad tie ātri kļūs sirmi. Saimnieces cepa maizi no dažādiem miltiem – lai vasarā maize nepelētu.

Sievietes Pelnu dienā nedrīkstēja iet ciemos, lai koka traukos nerastos plaisas. Ja kāda šo aizliegumu pārkāpa, viņai svieda ar pelniem.

Palmu svētdiena

svētdiena pirms Pirmajām Lieldienām

Palmu svētdiena ir baznīcas svētki. Kihnu salas palmas ir pūpoli, un dievkalpojumā dalīja pūpolu zarus, ar kuriem citam citu nopērt. Ja šajā dienā gāja ciemos, tad noteikti nopēra saimniekus ar pūpolu zariem un novēlēja labu veselību. Berni arī dabūja savu tiesu – lai vienmēr būtu žirgti un mundri. Tā jau nebija nekāda īsta pāršana, tikai tāda jokošanās, taču noteikti bija jākliedz „ai-ai”. Arī šajā dienā bija agri jāceļas, lai iegūtu vēl vairāk mundruma. Mūsdienās šī pāršana vairs nav tik izplatīta, taču gluži izzudusi arī nav. Taču Kihnu sievietes jau tāpat ir mundras un žirgtas. Vecākas sievietes atceras, ka no baznīcas paņestie pūpolu zari vāzē sāka laist saknes, un tad tos iestādīja dārzā.

Lielā nedēļa

nedēļa pirms Lieldienām

Pēc Palmu svētdienas sākas Lielā nedēļa, kas beidzas ar Lieldienām. Nosaukumu „Klusā nedēļa” kihnieši lieto reti, taču tā tomēr pēc būtības ir klusa – šai laikā nedrīkst trokšņot. Arī svētkus šai nedēļā nedrīkst svinēt. Ja 1. aprīlis iekrita šajā nedēļā, Kihnu skola joku dienas atzīmēšanu atlika uz vēlāku datumu.

Nedrīkstēja darīt nekādus darbus, kas saistīti ar troksni – lai vasarā nebūtu negaisu un neiespertu zibens. Arī veļu bija aizliegts mazgāt, jo agrāk veļu dauzīja ar vāli, un tas radīja lielu troksni. Mūsdienās var darīt gan tā, gan tā: vieni uzskata, ka veļasmašīna īpašu troksni nerada, taču citi tomēr tic, ka centrifūgas

griešanās var pievilināt zibeni. Kad 2018. gada vasarā kādā Kihnu mājā iespēra zibens, radot lielus postījumus, mājas saimniece uzreiz atcerējās, ka Lielajā nedēļā mazgājusi veļu.

Gaismas nedēļa

nedēļa pēc Lieldienām

Tās saimnieces, kas stingri ievēro tradīcijas, spiestas no veļas mazgāšanas atturēties arī šajā nedēļā – pretējā gadījumā tu mazgājot ievēd nāvi mājā. Cits ticējums bija saistīts ar Kristus liķautu – uzskatīja, ka, mazgājot balto veļu Gaismas nedēļā, uz tās radīsies rūsas plankumi.

Gaismas nedēļas veļas mazgāšanas aizliegumu kihnieši stingri ievēro joprojām, jo ir dzirdēti vairāki gadījumi, kad šai laikā mazgātai veļai uzradušies rūsas plankumi vai arī, pārkāpjot aizliegumu, ticis zaudēts kāds ģimenes loceklis.

Kihnu salā veļu nemazgā arī tajos gadījumos, ja attiecīgajā ciemā kāds ir nomiris un vēl nav apglabāts – arī tad uz baltās veļas uzrodas rūsas traipi. Tas tā esot noticis gan senākos laikos, gan mūsdienās, un nav nekāda cita izskaidrojuma, kā šie pleķi var būt radušies. Tāpēc drošāk ir ievērot aizliegumu.

Lieldienas

Visinteresantākais attiecībā uz Kihnu Lieldienām ir tas, ka šeit tās sauc par *talipūha*, kas burtiskā tulkojumā nozīmē „ziemassvētki”. Kaut gan kalendārs jau rāda pavasari, kihnieši šos svētkus nodēvējuši ziemai par godu.

Ja kontinentālajā Igaunijā Lieldienas sākas no Lielās Piektdienas, tad kihnieši sāk svinēt jau kopš trešdienas. Agrāk pirmais dievkalpojums bija trešdienā, kad Kristu saņēma ciet.

Lielajā Piektdienā agrāk notika divi dievkalpojumi, kuros lasīja 12 evaņģēlijus un kas tādējādi ļoti ievilkās garumā. Mūsdienās ir vairs tikai viens dievkalpojums, kura laikā notiek arī krusta gājiens apkārt baznīcai. Tā ir sēru diena, tāpēc sievietes velk melnus vai zilus svārkus.

Sestdiena jeb Jēzus bērū diena ir klusa pārdomu diena. Vēlu vakarā baznīcā sākas dievkalpojums, kura laikā iet ap baznīcu ar karogiem un ikonām. Pusnaktī sākas jauna diena, un nu sākas prieka svētki – tiek svinēta Kristus augšāmcelšanās, un sievietes atkal velk savus priecīgi sarkanos svārkus.

Pēc dievkalpojuma no baznīcas steidzas mājās, kur, pirms turpina svinības, ir jānomaina apģērbs – baznīcas drēbēs nedrīkst atrasties mājās, ne arī iet ciemos. Gavēņa laiks nu ir beidzies, un var droši pieēst pilnu vēderu. Visās kihniešu ģimenēs gatavoja lielu daudzumu ēdiena, svētku galda galvenā sastāvdaļa bija kartupeļi un gaļa. Cēpa arī maizi un gatavoja *lihapulli* (gaļas maizi).

Lielās Piektdienas krusta gājiens apkārt Kihnu baznīcai.
Foto: Silvija Soide

Protams, ka vārīja arī lielu katlu ar olām, kuras agrāk krāsoja tikai sīpolu mizās un pirtsslotu lapās. Arī mūsdienās sīpolu mizas ir visieciņītākās, kaut gan parādas arī citi krāsošanas materiāli.

Olu ripināšanas spēli, ne arī olu kaujas agrāk kihnieši nepazina, taču vēlāk šīs tradīcijas ienāca no kontinenta.

Liendienās gāja arī ciemos, ar krāsotajām olām kā ciemakukuli. Skaistākās olas dāvināja kristāmajiem bērniem, savukārt iesvētāmajiem bija jāapdāvina savi krustvecāki. Arī nākamajās Liendienās gāja ciemos un nestrādāja.

Sīkstās un strādīgās sievietes lieliski tiek galā ar aršanu.
Fotogrāfijas autors nezināms, no Kihnu muzeja krājumiem

Aršanas diena

14.04

Aršanas diena mūsdienās ir galīgi aizmirsta. Kaut gan arī senāk aprīļa vidū vēl bija par agru doties art, taču šo dienu izmantoja, lai pārbaudītu un savestu kārtībā darbarīkus. Vecāki ļaudis atceras, ka tad, kad māte pirmo reizi atnāca no aršanas, tēvs viņai ar spaini uzlēja ūdeni uz kakla, lai lietūs nebojātu arumus. Arī ganuzēnus aplaistīja ar ūdeni jeb rumulēja, kad tie pavasarī pirmo reizi dzina ganos. Pirmajā ganuī dienā ganuzēnus arī iepēra, sitot ar vicu pa stilbiem.

Kad pirmo reizi izdzina ganāmpulku, aiz kūts durvīm nolika kādu asu priekšmetu vai jēlu olu. Ja lopi šim šķērslim mierīgi aizgāja garām, to neskarot, tad varēja mierīgi uzelpot – šovasar ar ganāmpulku viss būs kārtībā. Pirmajā ganuī dienā nedrīkstēja lauzt vicu no dzīva koka – bija jāņem Palmu svētdienā no baznīcas atnestais pūpolu zars, kuru nedrīkstēja pēc tam pazaudēt, citādi kāds lops var salauzt kāju vai arī notikt cita nelaime. Savukārt lopiem pirmajā ganuī dienā meta ar sāli – tas bija labs līdzeklis pret ļaunu aci.

Kihnu salā uz lauka vienmēr strādāja tikai sievietes, vīri art negāja. Vīru darbs bija zveja, zvejas rīku sagatavošana un atpūšanās no zvejas.

Jura diena

23.04

Jura diena bija zirgu diena, kad zirgiem ļāva atpūsties, kaut gan vispār darbi aizliegti nebija. Šai dienā zirgi saņēma garšīgāku ēdienu, tiem iedeva maizes gabaliņu un kaklā uzmauca auzu kuli, lai tie varētu uzkost, atpūšoties pēc smagā darba.

Vārda diena šai dienā ir Juriem un Georgiem – pēdējo Kihnu salā bija krietni daudz, tāpēc svinēšana notika varen liksmi.

Jura dienā slēdza jaunos līgumus ar kalpiem, un tie bija spēkā līdz Miķeļdienai.

Gājieni ar lāpām Kihnu salā agrāk nenotika, tos sāka organizēt tikai kopš kolhozu laikiem. Tad sāka arī organizēt sacensības starp ciemiem, kas bija tautā ļoti iecienītas un tika pavadītas ļoti jautri.

Ja pirms Jura dienas bija pērkona negaiss, bija gaidāms auksts pavasaris. Savukārt ja pirmais pērkons bija tikai pēc Jura dienas, tad pavasaris gaidāms silts.

Adišanas festivāls

aprīļa pēdējā nedēļas
nogale

Šo lielisko pasākumu rīko Metsamā saimniecība. Šeit sanāk kopā rokdarbnieces, lai kopīgi izkustinātu adāmas-datas. Skolotājas ir jaunās Kihnu sievietes, kuras māca visiem interesentiem Kihnu pusgaro zeķu un cimdu adišanu. Dalībnieces īpaši gaida satikšanos ar vecās paaudzes rokdarbniecēm – viņu stāstītie atgadījumi un rādītie rokdarbu knifi ir tā vērti, lai apmeklētu šo festivālu.

Pirmajā Adišanas festivālā notika kihniešu pusgaro zeķu adišanas apmācības.
Foto: Aleks Byrd

Krusta diena

piecas nedēļas pēc Kihnu Ziemassvētkiem jeb Lieldienām

Krusta dienā Jēzus Kristus ugunīgos ratos uzbrauca debesīs. Šī ir tik svēta diena, ka pat zāle neaug. Vecāki ļaudis vēl joprojām šai dienā nenoplūc nevienu lapiņu, neaiztiek zemi ar rokām un, ja vien iespējams, nesper arī soli uz zāliena. Krusta dienā zeme atpūšas. Lai sniegtu zemei pilnīgu atpūtu, neveica nekādus lauku darbus, tādējādi varēja atpūsties arī zirgi un cilvēki. Šai dienā apmeklēja arī kapsētu, kā jau aizvien, kad dvēselei vajadzīgs mierinājums.

Runāja, ka, ja kāds nomirst starp Lieldienām un Krusta dienu, tas uzreiz pa taisno nokļūst debesīs, jo debesu vārti ir vaļā. Tas bija mierinājums sērojošajiem palicējiem – aizgājēja dvēselei nebūs jāklejo pa zemes virsu.

Vasarsvētki

septītā nedēļa pēc Lieldienām

Vasarsvētki ir bērzu svētki, un tāpēc mājas, kuras pirms tam tiek kārtīgi iztīrītas, un pagalmus rotā ar meijām. Tiek rūpīgi ar slotu izslaucīti arī pagalmi un pat ceļu malas. Mūsdienās šis pagalmu slaucīšanas rituāls saglabājies tikai formāli, jo vairs jau nemētājas zirgu mēsli un salmi.

Māju un pagalmu rotāšana ar meijām kihniešiem ir ļoti iecienīta – to dara gan kāzās, gan skolas izlaidumos, gan citos svinīgos gadījumos.

Vasarsvētku priekšvakarā ir rituāls apmeklēt saunu, ar svaigu bērzu pirtsslotām. Pirms šīs dienas bija jālieto iepriekšējā vasarā sagatavotās pirtsslotas.

Šos svētkus sauc arī par „četrsvētkiem”, jo tos svinēja četras dienas. Kristietiskā nozīme tam ir tāda, ka svētais gars ir nonācis atpakaļ uz zemes un tam par godu jāpriecājas.

Vasarsvētkos jeb Suiipühä Kihnu muzeju rotā bērzi.
Foto: Maie Aav

Kafejnīcu diena

jūnija pirmā nedēļas
nogale

Vasaras kultūras pasākumu kalendārā stabilu vietu vieņem Kafejnīcu diena, kura humoristiski nodēvēta par *Kihnu Keretāūs* (kas nozīmē gan ēdiens, gan pēriens). Šajās brīvdienās māju pagalmos un citās skaistās vietās darbojas daudzas mājas kafejnīcas, kur var nobaudīt vietējos ēdienus, kultūras programmu, kā arī dažādas nodarbības bērniem.

Vasaras saulgrieži

21. 06

Vasaras saulgrieži ir nozīmīgs brīdis laika pareģošanai. Svarīgs ir vēja virziens – ja vējš pūš no aukstās puses (ziemeļiem, austrumiem, ziemeļaustrumiem), būs vēss līdz pat nākamajiem saulgriežiem. Vai šai dienā līst lietus, vai spīd saule, tam nav nozīmes.

Tradicionālie gaļas pirādziņi, reņģu rullīši un pascepta maize dažādās variācijās ir dabūjami katrā kafejnīcā.
Foto: Silvia Paluoja

Uzstājas mazie Kihnu muzikanti.
Foto: Silvia Soide

Jāņu vakara kulminācija
ir vecās laivas sadedzināšana.
Foto: Silvia Soide

Jāņi bija un ir svarīgi svētki. Pie jāņuguns nāk gan jauni, gan veci, jo nav jau citas izejas – citādi nācās *līdz Mārtiņiem gulēt, līdz Katrīnām kluknēt*. Teica arī, ka vismaz vienam cilvēkam no ģimenes jānāk pie jāņuguns, citādi miežos iemetīsies usnes.

Agrāk jāņuguni dedzināja katrā ciemā pa vienam, tātad kopā četrus. Mūsdienās jāņuguns kurināšana ir visai salai kopīga, kur piedalās gan vietējie, gan vasarnieki. Kopējie Kihnu salas svētki notiek Linakilas pludmalē vai Vecā Tautas nama laukumā. Jāņu vakara kulminācija ir ugunskurā ieliktais laivas sadedzināšana, ko pavada dziesmas un dejas.

Laivas dedzināšana Jāņu vakarā ir sena paraža, jo laivu gabalus krāsnī dedzināt nedrīkst. Veco, savu laiku nokalpojušo laivu sadedzināšana un dziesmu dziedāšana, atdodot tām pēdējo godu, ir atraktīva izrāde un svarīgs mirklis arī mūsdienās. Šai tradīcijai gan vairs ilgs mūžs nav lemts, jo vecās koka laivas no salas pamazām izzūd uz neatgriešanos.

Jāņu vakarā godā tiek celtas senās tradīcijas: spēkošanās, lēkšana pāri ugunskuram. Daudzi nesa mājās kādu gabaliņu no ugunskura – tas nesa laimi un auglību.

Papardes zieda meklēšana un rotāšanās ar puķu vainagiem gan nepieder pie Kihnu Jāņu tradīcijām. Sievietes un meitenes gāja svinēt ar lakatiņiem galvā, nekāds vainags tur virsū likts netika. Dzīvniekiem gan pina vainagus un lika uz ragiem. Jaunavas, kam bija laiks iziet pie vīra, zem spilvena lika deviņas dažādas puķes cerībā sapnī ieraudzīt savu izredzēto.

Uz Jāņiem Kihnu vīri devās mājās no jūras. Kuģus rotāja ar meijām. Vecāki ļaudis atceras, ka agrāk visa piekraste bijusi pilna ar meijām rotātiem kuģiem.

Uz Jāņiem brūvē alu, agrāk vārīja zivis ar kartupeļiem, kūpināja zušus un garavoja zušu zupu.

Kihnu Jūras svētkos uzstājas tautas deju grupa Pitsid Paistvad.
Foto: Peeter Põldsam

Kihnu Jūras Svētki

jūlija otrā nedēļas nogale

Šis trīs dienu ilga festivāls veltīts galvenokārt zvejnieku dienai, taču aptver visas Kihnu dzīves jomas: rokdarbus, mākslu, dziesmas, dejas, mūzikas spēlēšanu un tradicionālos ēdienus.

Šis vasaras gaidītākais notikums notiek jau desmit gadu, un svētku atklāšanā uzstājas iemīļotā dziesminiece *Jārsūmāe Vīrve*.

Ļoti atraktīvs un gadu no gada aizvien vērienīgāks pasākums ir motociklu parāde. Nedēļā pirms svētkiem notiek mākslas nometne, un tās laikā radītie mākslas darbi visu vasaru rotā muzeja fasādi.

Jāgupa (Jēkaba) diena

25.07

Uz Jāgupa dienu sienam bija jābūt savāktam, jo vēlāk tas kļūst ciets un negaršīgs. Runāja, ka Jāgupa dienā sienam piesviež smiltis, Laurica dienā – dzelzs naglas. Vēl runāja, ka pirms Jāņiem vākts siens ir pilns ar medu, bet pēc Jāņiem medus pārvēršas par ūdeni.

Gaišajiem vasaras vakariem kļūstot īsākiem, sievietes atkal ķērās pie rokdarbiem. Agrāk Jāgupa dienā notika pirmā vakarēšana¹, mūsdienās tas notiek Miķeļdienā.

Laurica (Labrenča) diena

10.08

Labrenča dienā nedrīkstēja kurināt uguni, lai neizceltos ugunsgrēks – jo svētais Laurencijs jeb Labrencis tika sadedzināts dzīvs. Ja kāds vēl nebija līdz Labrenča dienai paspējis sagatavot sienu, tad šī bija vēl pēdējā diena, kad to izdarīt.

Motociklu parādē ar katru gadu piedalās aizvien vairāk dalībnieku.

Foto: Silvia Soide

¹ Vakārēšana – sievietes sanāk kopā, lai strādātu rokdarbus, dziedātu un runātos.

Kihnu Danču Dienā visi deju mīļotāji var
pamācīties dejot pa kihniešu modei.
Foto: Veera Leas

Kihnu danču diena

augusta otrajā sestdienā

Kihnu danču dienā apmeklētāji tiek iepazīstināti ar Kihnu kultūras mantojumu. No rīta notiek seminārs un priekšnesumi, kuros tiek demonstrētas kihniešu dziesmas, dejas, spēles. Dienas otrajā pusē visi interesenti tiek apmācīti kihniešu dejas solī. Vakarā notiek ballīte, kur uzstājas viesu kolektīvi, kā arī visi kopā izdejo nupat iemācītās dejas.

Kihnu danču diena ir nacionāls pasākums, kurā visi izbauda tradicionālo deju.

Ugunskuru nakts Kihnu, Suaru ostā.
Foto: Silvia Soide

Seno ugunskuru nakts

augusta pēdējā sestdienā

Seno ugunskuru nakts ir brīnišķīgs un sirsnīgs ugunskuru vakars. Salas iedzīvotājiem uguns nozīmē ko īpašu - tā ir ceļa zīme jūrniekiem. Uguns arī simbolizē to jūrnieku piemiņu, kas palikuši jūrā uz visiem laikiem. Protams, ka arī mūzika un dziesmas pieder šai naktij.

Čūsku Marijas diena

8.09

Kihnieši uzskata, ka čūsku Marijas dienā čūskas klejo apkārt, lai atrastu sev vietu pārziemošanai. Ir novērots, ka šai dienā čūskas savācas kopā un dodas vienā virzienā. Čūsku Marijas dienā čūskas kļūst miegainas, tāpēc vieni runā, ka viņas dodas gulēt, turpretī citi ir pārliecināti, ka tik agri viņas vēl gulēt neiet.

Sanākot uz Miķeļdienas vakarēšanu, ir liels atkalsatikšanās prieks.
Foto: Maie Āav

Sveču iedegšana kapsētā, Mirušo piemiņas diena.
Foto: Silvia Soide

Mikeldiena

29.09

Katram aunam sava Miķeļdiena, to zin arī kihnieši, tāpēc šai dienā kauj aunus. Agrāk tam bija vienkāršs iemesls – gaļa bija beigusies, un auni bija tieši izauguši.

Nu jau Miķeļdiena auniem vairs raizes nesagādā, viņu jau tā ir maz. Kihnu muzejā Miķeļdienu atzīmē, rīkojot pirmo vakarēšanu – sanākot kopā, lai strādātu rokdarbus, izdziedātu dziesmas un izlāpātos.

Miķeļdienā beidzās Jura dienā noslēgtie kalpu līgumi, un nu šie ļaudis bija brīvi.

Dvēselu diena

2.11

Vecākās paaudzes kihnieši gan neatceras, ka kādreiz būtu īpaši atzīmēta Mirušo piemiņas diena. Jo šeit ik svētdienu un katros svētkos piemin mirušos senčus un apmeklē kapsētu – tam nav vajadzīga nekāda īpaša diena. Mūsdienās šo dienu Kihnu ļaudis atzīmē gan. Sievietes iet uz kapsētu dziedāt, pie kapiem un uz māju palodzēm aizdedz sveces. Pēc tam visi dodas uz tautas namu nodziedāt kopīgu dziesmu.

Vijoļfestivāla noslēguma koncerts Tautas namā.
Foto: Silvija Soide

Kihnu Vijoļfestivāls

oktobra pirmajā nedēļas nogalē

Kihnu Vijoļfestivāla tradīcija iedibināta, lai labākie Igaunijas vijolnieki apmācītu Kihnu bērnus vijoļspēlē. Divas dienas notiek mācības, kas piepilda visu salu ar vijoles skaņām. Vakarā notiek koncerts, kurā tiek nodemonstrēts viss apgūtais.

Kihnu vijoļu festivāla laikā
vijoles skaņas piepilda visu salu.
Foto: Silvija Soide

Mārtiņbērniem dziesmas nesajuka, tāpēc
mājās sanesti paši labākie cienasti.
Foto: Anu Saare

Mārtiņdiena

10.11

Mārtiņdiena gan agrāk, gan tagad bijusi bērnu prieka diena. Skolotāji jau zin, ka uz šai dienā mājasdarbus uzdot nav vērts, jo visi bērni skraidīs apkārt. Mūsdienās mārtiņbērni brauc ar riteņiem, lai apbraukātu iespējami vairāk māju. Mārtiņdienas dziesmas jaunā paaudze zin, daudzām kompānijām ir līdzīgi arī mūzikas instrumenti. Tā kā šai laikā jau ir krietni auksts mārtiņbērni vienmēr tiek ielaisti siltumā. Vecākā paaudze jo īpaši gaida mārtiņbērnus – viņus priecē, ka jaunieši neaizmirst senās tradīcijas.

Kādreiz bija tā, ka mārtiņbērni ģērbās melnās drēbēs, bet katrīndienas bērni – baltās, nabadzīgajos pēckara gados gan vilka mugurā to, kas nu bija.

Katrīnas diena

25.11

Katrīnas dienas svinēšanas tradīcijas laikā mainījušās, taču svinēts tiek noteikti. Agrāk Katrīnas dienas priekšvakarā svinēja visos četros ciemos – četri svētki un vienas salas. Jau pa dienu sāka „skriet Katrīnās” un vākt cienastus vakara svinēšanai. Katrīnbērni izstaigāja visas sava ciema mājas, kur tiem deva gaļu un kartupeļus, kā arī citus svētku ēdienus, dažreiz arī naudu, kuru savāca lielā pavārnīcā.

Lemsi ciems Katrindienā.
Foto: Silvia Soide

Viss savāktais cienasts tika aizvests uz to māju, kur vakarā notiks svinēšana. Tur nu lika vārīties gaļu un kartupeļus un klāja svētku galdu – cienastu gatavoja visi kopīgi, un arī tā bija svētku sastāvdaļa. Katrīnas dienas priekšvakara svinēšana bija ļoti nozīmīgs kopējs pasākums.

Pirms desmit gadiem šo tradīciju mēģināja atjaunot – tas īsti neizdevās, taču pāris vietās Katrīnas tomēr svin. Ciemi vai nu atsevišķi vai, sametoties kopā, klāj bagātīgu galdu, muzikanti spēlē, viesi dejo un svin, bet pēc tam dodas apciemot citu kompāniju. Pa mājām vākt cienastus gan mūsdienās vairs neiet.

Dodoties uz kaimiņu ciemu, ņem līdzi mūzikas instrumentus un saģērbjas tā, lai nepazītu. Tāpēc svētku mājā ir jau sagatavots viss nepieciešamais: svārki, šalles, aizkari, plīvuri, cepures, lai vismaz iesākumā ķekatnieki nebūtu atpazīstami. Ķekatniekus pacienā, un tad visi dzied un dejo, bet pēc tam iet atpakaļ mājās gaidīt atbildes vizīti. Ilgi nav jāgaida, un atkal māja ir pilna ar mūziku un dziesmām. Maskēšanās notiek, tikai ķekātās ejot, pēc tam jau liekās dvēbes tiek novilkas, jo tikai pašu tautastērpi ir īstie svinību tērpi.

Nākamajā dienā, kas ir īstā Katrīnas diena, visi atkal savācas svētku mājā, saimnieces vāra zupu un liek galdā visu, kas palicis no iepriekšējā vakara. Atkal visi dzied un dejo.

Iesvētāmie bērni 1927. gadā.
Fotogrāfijas autors nezināms,
no Kihnu muzeja krājumiem

Pēc dievkalpojuma baznīcā
Nikolaja dienas svinēšana
turpinās muzejā.
Foto: Raili Leas

Nikolaja diena

6.12

Nikolaja diena ir svarīga, jo Kihnu baznīca nosaukta Nikolaja vārdā – Nikolajs bija jūrnieku aizstāvis. Nikolaja dienā visi iesvētāmie jaunieši tika iesvētīti, tādējādi kļūstot par pieaugušiem, un varēja iet pie dievgalda. Iesvētāmie gaidīja šo dienu un īpaši deju vakaru, pie tam no šī brīža varēja sākt domāt par precībām. Iesvētībās piedalījās ap 20 cilvēku, meitenēm bija krelles ap kaklu, matos lentas, rokās sveces. Iepriekš vienojās, kurā dienā kurās mājās notiks dejas. Bija taču gaidāmi pārdesmit svētku vakaru! Dejās piedalījās tikai iesvētāmie, jaunākajiem tas nebija ļauts.

Šai dienā baznīcas dievkalpojums bija visvairāk apmeklēts un arī svinīgāks nekā parasti. Pie dievgalda varēja nākt tikai tie, kas bija izsūdzējuši un nožēlojuši grēkus. Grēkiem noteikti bija jābūt, grēku neesamība ir vislielākais grēks – nevar taču sevi uzskatīt par dievu. Pirms dievkalpojuma bija tradīcija sanākt uz kopīgu dziesmu baznīcas muižā.

Kādu laiku Nikolaja dienas svinēšana bija izzudusi, bet nu jau vairākus gadus baznīcā atkal notiek dievkalpojums, pēc kura visi dodas uz muzeju sēsties pie svētku galda.

Toma diena

21.12

Mūsdienās vairs nav jābaidās aiz durvīm ieraudzīt Tahma-Tomu, ja kāda istaba vēl palikusi neiztīrīta. Lai arī agrāk šī paraža nebija ļoti cienā, tomēr dažkārt slinkākai ģimenei šo salmu lelli gadījās to atrast aiz savām durvīm, un tad nu ātri vajadzēja pasteigties ar tīrīšanu, lai varētu šo mantu nodot tālāk.

Šai dienā kāva cūku Ziemassvētkiem, sālija gaļu un veica lielo pirmsziemas-svētku tīrīšanu.

Toma dienā bija jādabū ārā no mājas visi netīrumi un sodrēji, taču veļu mazgāt nedrīkstēja, jo tad vēl Toms ar savām netīrajām rokām to notraipīs. Vēl šai dienā lika būvēties alu Ziemassvētkiem.

Ziemassvētki

24.–27.12

Mūsdienu dzīves ritms un steiga ir atstājuši savas pēdas arī Ziemassvētku svi-nēšanā. Tomēr visas Ziemassvētku tradīcijas ir gluži kā akmenī cirstas. Jau no paša rīta sākas rosīga darbošanās – sievietes kārtō istabas un virtuvi, gatavo svētku mielastu.

Ziemassvētku koku nes istabā tikai pašā Ziemassvētku vakarā. Un šis koks ir priede, jo egles Kihnu salā gandrīz neaug. Taču bērni izgreznoto priedīti vienalga sauc par eglīti.

Pēc pusdienām tiek kurināta sauna. Ziemassvētku pusdienu ēdiens ir vārīta zivs un kartupeļi. Pēc tam dodas uz kapsētu aizdegt sveces, bet no kapsētas tūlīt uz baznīcu. Un pēc dievkalpojuma visi dodas mājās, lai ģimenes lokā pie bagātīgi klātā galda pavadītu svētku vakaru.

Pirmajos un otrajos Ziemassvētkos mājās gan nesēž, bet iet no mājas uz māju novēlēt priecīgus Ziemassvētkus. To dēvē par *latsis iešanu*. Viesus cienā ar mājās brūvēto alu un kārumiem. Kihnieši saka tā: *jōlus piāvād uksōd lahti olōma!* (*Ziemassvētkos visām durvīm jābūt vaļā*)

Vecākie ļaudis ir visai bēdīgi, ka tagad vairs *latsis iešana* nenotiek kā agrāk. Toreiz savācās nelielas kompānijas un staigāja kājām, līdz ņemot mūzikas insru-mentus. Paplāpāja, izdziedājās un gāja tālāk. Saimnieki jau gaidīja ciemiņu ieraša-nos, bērni gāja klausīties, no kuras puses skan mūzika. Tikai visizturīgākie spēja apstaigāt visu salu. Tagad jaunieši savācas lielās kompānijās un braukā apkārt ar automašīnām. Tik daudz ciemiņu vienā reizē nemaz nevar kārtīgi uzņemt – nav pat kur apsēdināt, kā arī tik lielā barā grūti atrast visiem kopīgu sarunu tēmu.

Joprojām saglabājusies paraža, ka pirms Ziemassvētkiem nes kaimiņiem

Baznīca izrotāta Ziemassvētkiem.
Foto: Silvia Soide

Ziemassvētku vecītis ir vēlīgs
gan pret maziem, gan lieliem.
Foto: Olev Mihkelmaa

un radiem nogaršot alu, auksto gaļu, maizi un citus svētku ēdienus. Maize visu Ziemassvētku laiku uz galda jāliek tā, lai nogrieztā puse nebūtu pagriezta pret durvīm.

Vēl tiek ievērota paraža, ka Ziemassvētku laikā grīdu neslauka, kā arī visu nakti ir jābūt iedegtai lampai.

Senāk Ziemassvētkos istabā ienesa salmus un teica Ziemassvētki ir klāt! Tas bija prieks bērniem, bet vienlaikus raizes saimniecēm, jo vīri istabās smēķēja un bija ļoti jāuzmana, lai salmos neiemetas uguns.

Salmus, kurus sauca par Ziemsvētku salmiem, meta pret griestiem un pēc tā, cik daudz tur iesprūda, pareģoja zivju un labības ražu.

Ziemassvētku vecītim agrāk bija līdzī maziņa Ziemassvētku eglīte vai, pareizāk, priedīte, kurā bija iekarināti āboli un rieksti, kā arī papīra rotājumi. Labākos laikos bija arī konfektes spožos papīrīšos. Taču diemžēl bieži notika tā, ka tad, kad bērni tika svinīgi aicināti „uz bombonkām”, spožajos papīrīšos bija nevis konfektes, bet kaut kas cits.

Ziemassvētku vecītim nebija sarkana mēteļa, viņam bija otrādi apvilktš kažoks un paslēpta seja. Dāvanās bija āboli un rieksti, un vecie kihnieši atminas, cik liels prieks viņiem bija par šīm dāvanām.

Puiši meitenēm visu gadu bija devuši *bombonkas* (tām, kas patika, vai vienkārši bija no tā paša ciema), bet Ziemassvētkos meitenes viņiem dāvināja riekstus – tā bija kā pateicība. Tas nozīmēja, ka *bombonkas* un dažreiz arī simpātijas ir tikušas akceptētas.

Vēl pārdzīvē gadus atpakaļ bija paraža savākties pie izrotātās Ziemassvētku priedītes un dziedāt tai.

Bija vēl viena dīvaina Ziemassvētku tradīcija, kas šodien, par laimi, ir izzudusi. To sauca par stīpas taisīšanu, un tas nozīmēja, ka puīšu kompānijas staigāja apkārt un slepeni mēģināja nodarīt skādi pirtij. Ja tas izdevās, tad saimnieki bija nikni, jo salikt atpakaļ akmeņus bija vairāku stundu darbs un neviens nevarēja iet saunā, kamēr tas nebija izdarīts. Neviens īsti nezina, kāpēc to sauca par stīpas taisīšanu. Šī muļķīgā tradīcija tika piekopta vēl pirms Otrā pasaules kara un kādu laiku arī pēc tā.

Vecgada vakars

31.12

Veco gadu aizvadīja pie bagātīgi klāta galda, kuru nenovāca visu nakti – lai pārtikas pietiktu visu gadu. Pa visu vakaru un nakti bija jāēd deviņas reizes, tas ir, par visiem tiem mēnešiem, kad neko no dārza nevar paņemt. Uz galda lika vislabāko: putraindesas, skābos kāpostus, krāsnī ceptu gaļu, kuras tauki bija laba mērce pie desām, kā arī no bīdeļmiltiem ceptu maizi.

Vēl nedaudz saglabājusies tradīcija ir vecgada vakarā šaut no bises. Tagad gan to lielā mērā aizvieto krāsainās raķetes, bet vecāki vīri mīl pašaudīties arī ar bisi. Šī darbība ir sava veida maģisks rituāls – tādā veidā aizdzen ļaunos garus, lai tie jaunajā gadā netraucētu.

Jaunās meitenes, kas bija precību gados, šajā naktī nodarbojās ar nākotnes zīlēšanu. Viens no paņēmieniem bija tā saucamā gaiļa knābāšana. Tas notika tā – meitenes sasēdās aplī, katrai bija priekšā trauks ar graudiem. Vidū nolika gaili un, pie kuras trauka gailis gāja knābāt, tā pirmā tiks pie vīra.

Pavadīt veco un sagaidīt jauno gadu noteikti vajadzēja iet ārā, istabā palika vien vecie un vārgie.

Jaunais gads

1.01

Kad jaunais gads bija sagaidīts, pirmais istabā iegāja saimnieks. Arī pirmajam ciemiņam bija jābūt vīrietim – tad bija droši, ka būs labs gads. Ja pirmā pa durvīm iegāja sieviete, bija gaidāmas bēdas un nelaimes. Ievērot šo likumu bija daudz svarīgāk nekā novēlēt laimīgu jauno gadu.

Tā kā agrāk ļoti liela nozīme pārtikas iegūšanā bija roņu medībām, tad viena no jaunā gada paražām bija roņu mednieku biedrības izveidošana. Tā bija tāda spēle – atvērtās durvīs nolika aizdegtu sveci un tam, kas ar bises šāvienu spēja sveci nodzēst, bija precīza roka roka un asa acs, tāpēc viņu uzņēma roņu mednieku biedrībā. Šāva no istabas uz pagalma pusi, un sievietēm bija jāuzmana, lai kāds pēkšņi neuzrastos stobra priekšā.

Taisīja arī jaungada lelli – tā bija no koka un ar knābi, un to ņēma līdzī Jaunā gada dienā, ciemos ejot.

Trīs karaļu diena

6.01

Uz Ziemassvētkiem istabā ienestā priede vēl skuju nost nemet, tāpēc kihniešiem šī diena nenozīmē Ziemassvētku laika beigas. Trīs karaļu diena ir nozīmīgi baznīcas svētki – notiek dievkalpojums, kurā izsniedz svētītu baznīcas ūdeni, kas palīdz veselībai. Citreiz pēc dievkalpojuma gāja uz kapsētu vai stāvēja un plāpāja, bet šoreiz bija jāsteidzas mājās pēc iespējas ātrāk.

Atnākot no baznīcas, mājai visriņķī un visos stūros salaista svēto ūdeni, atstājot arī nelielu glāzīti, ko iedzert savai veselībai. Galdam Trīs karaļu dienā bija jābūt tikpat bagātīgi klātam kā Ziemassvētku vakarā un jaungada naktī.

Un, lūk, cik interesanti – jaunajā gadā pirmajam mājā bija jāieiet vīrietim, taču šajā dienā – gluži otrādi – laba zīme skaitījās tad, ja mājā pirmā iegāja sieviete.

Ja bija bijušas kāzas, tad bija pieņemts, ka šai dienā jaunie uzaicināja savu dzelzsroku² viesos un uzciņāja ar to vislabāko.

Ja naktī bija vētra, koki bija jāpiesien, lai tie nešūpotos, citādi bija gaidāms karš.

Pēc Trīs karaļu dienas dienas jau kļuva garākas, nu varēja sākt krāsot dziju svārkiem. Svētki ar šo dienu tad ir cauri, taču Ziemassvētku periods Kihnu salā ilgst līdz Sveču dienai.

Teņa diena

17.01

Teņa diena, tāpat kā pārējā Igaunijā, norāda, ka puse ziemas jau ir cauri, bet puse vēl priekšā. Ja šai dienā bija putenis, tas nozīmēja, ka gaidāma laba raža, teica tā: *Teņa dienā puteņo, zemnieks uzelpo*.

Teņa diena ir cūku svētki, šai dienā rukšus izlaiž saulītē. Vārīja un ēda cūkas galvu, kā arī meta ziedojumus Teņa traukā.

2 Dzelzsroka – līgavas aizstāvis un palīgs kāzās.

Mēness ietekme uz dabu

Kopš seniem laikiem kihnieši sekojuši mēness fāzēm un vērojuši tā ietekmi uz dabu. Mēness fāzes ietekmē vēja virzienu un zivju daudzumu, tas ir padomdevējs ārstniecībā un arī lauksaimniecībā. Tās visas ir senas gudrības, kas ir tūkstošiem reižu pārbaudītas, tāpēc tās stingri ievēro joprojām.

- Kad mēness fāze mainās, arī laiks var mainīties – tas notiek laika sprīdī, sākot no trim dienām pirms līdz trim dienām pēc fāzes maiņas. Ja tomēr laiks nemainās, tad tas arī nemxainās līdz pat nākamajai mēness fāzes maiņai.
- Vecā mēnesī jāsēj tie augi, kuru raža ir zem zemes, jaunā mēnesī – tie, kuru raža ir virs zemes.
- Vecā mēneša ceturtdienā jādara tie darbi, no kuriem grib ātrāk tikt vaļā.
- Pirtsslotas jātaisa vecā mēnesī un noteikti darbadienā. Ja pirtsslotu taisa svētdienā, tad dabūs 9 slimības, bet pareizā laikā taisīta pirtsslotā ļauj atbrīvoties no deviņām slimībām.
- Dubultie logi jāliek vecā mēnesī, lai tie nesvīstu.
- Jaunas drēbes jāsāk valkāt vecā mēnesī, lai tās ilgāk kalpotu.
- Jaunā mēnesī nedrīkst aizņemties, ne arī pārdot, to var tikai vecā mēnesī – citādi var notikt kaut kas sliktis ar labību vai lopiem.
- Ja matus griež jaunā mēnesī, tie ātri aug. Ja gribēja augšanu apturēt, tad grieza vecā mēnesī.
- Lai aitām labāk augtu vilna, tās bija jācērp ap Vastlāvjiem jaunā mēnesī.
- Krūmi jāzāgē vecā mēnesī, lai tik ātri neataugtu.
- Jaunā mēnesī dzimuši bērni ilgi izskatās jauni, bet vecā mēnesī dzimušie izskatās veci visu mūžu.

Aitas jācērp jaunā mēnesī.
Foto: Jaan Kõster, no Kihnu muzeja kolekcijas

Nedēļas dienu cikls

Cikliskais dzīvesveids kihniešiem ir asinīs, un tas neattiecas tikai uz svētku svinēšanu. Svētdiena ir atpūtas diena, kad ir jāatpūšas un jādomā par ko citu nevis par darbu. Svēto rakstu lasīšanai bija tāda nozīme, ka tā novirzīja domas prom no darba.

Svētdiena ir SVĒTA DIENA arī mūsdienās, īpaši vecajiem ļaudīm. Taču arī jaunākās paaudzes sievietes, kas darba dienās iet uz darbu, visu steidz izdarīt sestdienā, lai svētdienā varētu par darbiem nedomāt. Tāpēc sestdienas izvēršas par tik intensīvi pavadītu dienu, ka pēc saunas vairs neko citu nav spēka darīt, kā vien ielīst gultā. Galvenie pienākumi šai dienā ir iztīrīt māju un iet saunā. Tie jaunieši, kas vēlāk dodas mācīties citur Igaunijā, ir ļoti izbrīnīti, ka tur sestdienās neiet saunā.

Agrāk bija pieņemts, ka līdz pulksten sešiem sestdienā visam jābūt izdarītam. Ja kāds strādāja ilgāk, viņam teica: „*Sestdienas vakars ir sliņķu darbalaiks.*” Un arī mūsdienās dažāda laba saimniece izbīstas, ja parāk ilgi aizkavējusies ar darbiem sestdienas vakarā. Uzskatīja, ka tiem, kas sestdienas vakarā strādā, būs smaga nāve.

Svētdienās kihnieši dodas uz kapsētu, sievietes *apauj baltas kājas* – tas nozīmē, ka pie svētdienas svārkiem uzvelk baltas zeķes, izstaigā veikalus un tad dodas kaut kur ciemos patrīt mēles.

Ir stāsts par kādu 80 gadīgu vecīti, kas parasti nekur negāja, bet svētdienās pēc rīta kafijas sāka kalt plānus, pie kā varētu doties ciemos. Tad viņš uzvilka svētku drēbes, apstaigāja visus draugus un līdz ar tumsu pārradās mājās.

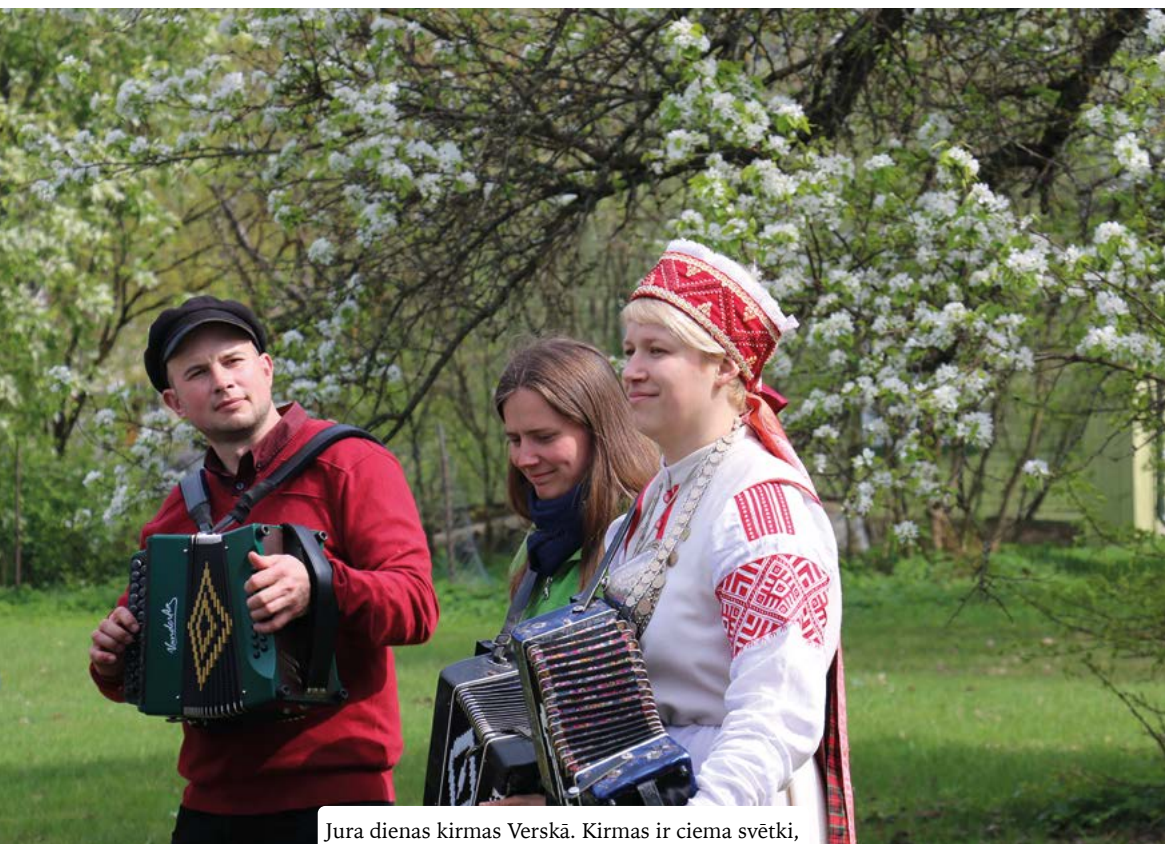
Vēl šodien tiek ievērota kārtība, ka noteiktās nedēļas dienās gatavo noteiktus ēdienus: sestdienas vakarā vāra kartupeļu putru un cep baltmaizi, arī trešdiena ir putras diena, bet svētdienā noteikti jāvāra zupa.

SETU SVĒTKI UN ATZĪMĒJAMĀS DIENAS

PAULS HAGU
(PAUL HAGU)

Jura dienas kirmas Verskā. Kirmas ir ciema svētki, kas notiek par godu tā svētā dienai, kam par godu nosaukta vietējā baznīca.

Foto: Helēna Kilvika (Helen Kūlvik)

Seti, kas pieder pie grieķu katoļu baznīcas jeb krievu pareizticīgās baznīcas, baznīcas svētkus atzīmē, vadoties pēc krievu ortodoksālās baznīcas vecā (Jūlija) kalendāra, kurš ir par 13 dienām vēlāks par jauno jeb Gregora kalendāru. Šeit uzrādīti dienu datumi vispirms pēc jaunā kalendāra un pēc tam aiz semikola – pēc vecā.

Setu tautas kalendāra svētku dienas galvenokārt balstītas pareizticīgo tradīcijās, taču ir atsevišķi svētki, kas īgauņu ietekmē pārņemti no katoļu (vai vēlāk luterāņu) kalendāra. Vismaz 65 atzīmējamās dienas setiem saistītas ar kāda svētā vai tml. vārdu. Šeit minēsim tikai vissvarīgākās.

Vēl šeit pieminēti arī mūsdienu Setomā svarīgākie kultūras pasākumi. Dažiem ir īsāka, citiem garāka vēsture, taču gandrīz visi ir setiem nozīmīgi, jo šajās dienās visi sanāk kopā – kā agrāk baznīcas svētkos, kurus šodien vairs nesvin tik vērienīgi kā kādreiz.

Teņa dienas (setu val. *tennūspäiv*)
psvētais Antons ir cūku patrons.
Foto: Tomass Tūls (*Toomas Tuul*)

Teņa diena

30.01; 17.01

Teņa diena ir svētā Antona piemiņas diena. Šīs dienas tradīcijas pārņemtas no Dienvidigaunijas. Setiem, tāpat kā igauņiem, Antons ir cūku patrons. Šai dienā aizliegts darīt sieviešu darbus: vērpšana – lai sālitā cūkgaļa nesa-vērtptos, šūšana – lai cūku acis netiktu sabakstītas. Turpretī linu sukāšana, kas agrāk bija vīriešu darbs, ir pat ieteicama

– tas nodrošināja gludas un gaļīgas cūkas. Rituālais ēdiens bija vārīta cūkas galva. Gaļu, parasti pusi cūkas galvas, vārīja kopā ar putrainiem. Dažkārt putrainu putra bija atsevišķs ēdiens.

Cūkas izlaida ārā, lai tās redz sauli. Dažkārt tika veikts īpašs rituāls – aiz ausīm pacēla cūku gaisā tā, lai tā pilnīgi noteikti paskatītos uz sauli. Visā Igaunijā ir pazīstams ar laika pareģošanu saistīts sakāmvārds: ja Teņa dienā saule spīd tik ļoti, ka vīrs spēj uzlēkt zirgam mugurā, tad būs auglīga vasara.

Sveču diena

15.02; 02.02

Sveču diena it kā sadala ziemu uz pusēm: *kündlepääväl lätt külmä süä lahki ja mämm käänd tōõsõ küle*.¹ Uz šo brīdi bija jābūt atlikušai vēl pusei no cilvēku pārtikai paredzētajiem krājumiem un trešdaļai lopbarības. Šie bija pirmām kārtām sieviešu svētki. Notika baznīcas gājieni, kā arī tika dedzinātas vaska sveces baznīcā un mājās.

Sveču dienā dedz vaska sveces gan baznīcā, gan mājās. Foto: Helena Kīlvika (*Helen Külvik*)

¹ Sveču dienā karsta sirds plīst pušu, un lācis savā migā griežas uz otriem sāniem.

Maslenica

sviesta nedēļa, nedēļu pirms lielā gavēņa,
datums mainīgs

Lai panāktu labu linu augšanu, ņēma talkā maģiju: laidās no kalna – jo garāks nobrauciens, jo garāki augs lini. Vizinājās arī zirgu vilktās kamanās – šī izklaide pārņemta no krievu tautas tradīcijām. Setu pašu senaizmirsta tradīcija ir laisties no kalna ar sietu – ņēma vecu sietu, kura dibenā sablīvēja kūtmēsļus, pārļēja ar ūdeni un ļāva sasalt.

Gaļu kopš šī brīža bija aizliegts. Tāpēc svētdiena pirms sviesta nedēļas tika saukta par **liha-hiit** (gaļas paslēpšana), taču piena produktus gan drīkstēja ēst. Iecienītas bija bliņas jeb pankūkas ar krējumu vai kausētu sviestu. Tā kā gavēņa laikā nedrīkst dziedāt un *kul'atada* (liksmoties), šajā dienā izmantoja pēdējo iespēju to darīt un izlīksmojās uz pilnu klapī – vizinājās no kalniņa un piedziedāja visu ciemu. Šī dziesmas pirmā rinda raksturīga gan sviesta nedēļas, gan Lieldienu dziesmām: „*Tulō', tulō' sōsar sa mae pāāle!*”². Meremē puses ciemu jaunieši Maslenicas sestdienas un svētdienas vakarā sapulcējās uz kopīgu svinēšanu jeb *kirmas*, taču pārējā Setomā kirmas rīkoja tikai, sākot ar Lieldienām.

Sviesta nedēļas ceturtdienā atzīmē **ulasōpāiv**³, kurā daudzas tradīcijas ir vēl no pirmskristietības laikmeta: precētās sievietes un atraitnes svin **paa-bapraasnik**. Ēdienus uz dzērienus katra ņem līdzī pati; Taču ja visa gada laikā uz ciemu bija atvesta jaunā sieva, viņas pienākums bija pacienāt ciema sievas. Šajos svētkos veica arī slepenus auglības rituālus. Vīrieši, bērni un neprecētās sievietes šajos svētkos pedalīties nedrīkstēja.

Maslenicas nedēļā, pirms garā gavēņa sākuma, kārtīgi izpriecājās. Foto: Tomass Tūls (Toomas Tuul)

² „Nāc, māsiņ, tu uz kalna!”

³ Ulasa (krievu Власий (11.02)) vārds varētu būt cēlies no slāvu pirmskristietības laika ganāmpulka dieva Veles.

*Paabapraasnik Mikitamē 1934. gadā.
Foto no Ahto Raudojas personīgā arhīva*

*Lielais gavēnis setomā ilgst septiņas nedēļas.
Šai laikā ēd gavēņa ēdienus, ar kuriem setu
virtuve ir īpaši bagāta. Foto: Irina Tammis*

Liēlais gavēnis

Liēlais gavēnis ilgst septiņas nedēļas un beidzas naktī pirms Liēldienām, kad baznīcās sludina Kristus augšāmcelšanos. Agrāk seti gavēni ievēroja ļoti stingri: bija aizliegts ēst gaļu, olas, piena produktus, bet pirmdienās un piektdienās – arī zivis. Bija aizliegts nēsāt rotaslietas, kā arī piedalīties jebkādās izpriecās, tai skaitā dziedāt un deļot. Masļeņicas un Liēldienu dziesmās galvenā doma ir tāda, ka bez rotām vēl var septiņas nedēļas iztikt, bet bez dziedāšanas ir ļoti grūti. Mūsdienās garo gavēni ievēro tikai pēc vēlēšanās, stingrie noteikumi attiecas tikai uz ciešanu nedēļu.

Pelnu diēna

Liēlā gavēņa pirmā diēna

Katoļticīgajiem pelnu kaisīšana uz galvas simbolizē atbrīvošanos no grēkiem. Setiem, kā jau zemnieku tautai, pelni kalpoja praktiskiem nolūkiem – pelnus izkaisīja dārzā un uz lauka, lai aizsargātos no kaitēkļiem. Uz laukiem uzmeta arī pāris dakšas kūtsmēslu, lai būtu laba labība, tādā veidā simboliski uzsākot kūtsmēslu izvešanu. Mēslu talkas sākums bija saistīts ar dažādiem aizliegumiem un noteikumiem. Ja mēslu talka tika simboliski iesākta pelnu diēnā, tad vairs nevajadzēja īpaši izvēlēties šim darbam pareizo diēnu, ne arī uzmanīt vēja virziēnu.

Jaunām meitām šai diēnā bija jāievēro īpaša tradīcija, lai veicinātu matu augšanu. Ar aitu cērpjamajām dzirklēm vajadzēja nogriezt sev trīs matu šķipsnas un iemest tās kūtī, sakot: „Lai mana bize tik gara kā zirga aste!”. Ja kaut kur ieraudzīja balķu kaudzi, tad teica: „*Mu koss ni pikāst ko palgikuurma ja hobōsō hand!*”⁴, un šis teiciens bija vēl iedarbīgāks.

4 „Mana bize tik gara kā balķis un zirga aste!”

Putnu dienā uz žogu mietiem
izliek putniem maizi.
Foto: Aivars Rūkels (Aivar Ruukel)

Sorokasveet jeb Četrdesmit mocekļu diena

22.03; 09.03

Pareizticīgo kalendārā tā ir 40 mocekļu diena. Dienas tradīcijas saistītas ar putniem, jo 40 gājputni šai dienā pagriežot knābjus uz saules pusi un sākot domāt par atgriešanos mājās. Tāpēc šo dienu dēvē arī par **putnu dienu**.

Cepa 40 maizes klaipiņus, taču, atšķirībā no krievu tradīcijām, tiem nebija jābūt putnu formā. Daļu izcepto kukulišu sadrupināja putniem dārzā vai uz jumta, lai vasarā netrūktu labības, pārējo apēda paši un pacienāja ciemiņus. Protams, dažādas maģijas bija saistītas arī ar mājputniem, piemēram: lai vistas sāktu dēt, izveidoja iežogojumu no jostām un tās ar kaulu dzenāja pa to riņķi, saucot: „*Sorokasveet – munnō luuma, sorokasveet – munnō luuma!*”⁵. Piekrastes ciemos šīs dienas nozīmi saistīja ne tikai ar putniem, bet arī ar zivīm: četrdesmit zivju šai dienā pagriež mutes uz krasta pusi.

5 „Sorokasveet – olās, sorokasveet – olās”

„Kāpostu” Marijas dienā (setu val. *kapstmaar’apāiv*) pankūkām bija jābūt tik lielām kā kāpostlapas, tad auga labi kāposti. Foto: Aivars Rūkels (*Aivar Ruukel*)

Paabapāiv

lielā gavēņa vidus trešdiena, ceturtais nedēļas trešdiena

Seti šai dienā nedrīkstēja kāpt uz krāsns, lai vasarā, darbus darot, nesāpētu mugura. Tāpēc šai dienā vispār izvairījās pieskārties krāsnij. Šai dienā bērni kaitina viens otru, uzmetot cita zābakus uz krāsns. To, kurš aizmirst par aizliegumu un rāpjas uz krāsns zābakam pakal, izsmej ar vārdiem: „*Paaba sālāh, paaba sālāh!*”⁶.

Kāpostmarijas diena

07.04; 23.03

Ziemeļīgaunijā šo dienu pazīst kā Marijas dienu. Atbilstoši baznīcas kalendāram šai dienā Marijai sludināja Jēzus piedzimšanu. Tautas paražās šie ir sieviešu svētki, tādēļ šai dienā aizliegts veikt sieviešu darbus.

Veica burvestības, lai uzlabotu kāpostu augšanu. Tā kā šī diena iekrīt gavēņa laikā, bet gavēnī kāpostiem bija svarīga loma, šo dienu visā Dienvidīgaunijā sauc par Kāpostmarijas dienu. Šai dienā kāpostu sēklas nolika aukstumā, lai pavasarī iegūtu labākus stādus. Dzēra Marijas dzērienu (sievietes vīnu, bērni sarkanu ogu dzērienu), jo tas deva veselību un sārtus vaigus uz visu vasaru.

⁶ „Veča kaklā, veča kaklā!”

Urbes dienas atzīmēšana Laosinas ciemā.
Foto: Igors Taro

Urbōpāiv

palmu svētdiena, nedēļu pirms Lieldienām

No baznīcas atnesa svētītus pūpolu zarus, kurus novietoja katrā ēkā ikonu priekšā. Vēlāk šos zarus izmantoja, ganos dzenot, kā arī pirmās ganu dienas rituālos. Tāpat kā visā Austrumigaunijā, arī setiem šai dienā bija tradīcija modināt gulētājus (īpaši bērnus un jaunas meitenes), sitot ar pūpolzariem un skaitot burmavārdus (*urbiminō*). Ja meiteni modināja jauns puisis, tad tai pirmajās Lieldienās bija viņam jādāvina krāsota ola.

Bērniem bija tradīcija ar nosaukumu *tsōōtaminō*: šūpoties uz pār baļķi pārlikta kārts, dziedot: „*urbō-no-pāivā, tsōō-tsōō, kallist aigo, tsōō-tsōō!*”⁷. Uz bērniem gavēņa laika dziedāšanas aizliegums tomēr neattiecās. Šai darbībai arī tika piešķirta auglības veicināšanas nozīme. Stāsta, ka daža laba māte pat ar rīksti dzinusi bērnus ārā šūpoties.

7 „Urbediena, žū-žū, dārgais laiks, žū-žū!”

Lielā ceturtdiena un lielā piektdiena

Lielā ceturtdiena un lielā piektdiena ir lielā pirmslieldienu gavēņa pēdējās (lielās) nedēļas visstingrākais gavēņa laiks. Tieši šajās dienās visstingrāk jāievēro izklaižu, ēšanas, strādāšanas un citu darbību aizliegumi. Lai nodrošinātu labu labības ražu un ganāmpulku auglību, lielajā ceturtdienā un piektdienā gatavoja dažādas mīklas, kā arī veica visādas aizsardzības burvestības.

Liieldienas

Augšāmcelšanās svētki, datums mainīgs

Katrā ciemā svētku pirmajā dienā uzcēla šūpoles un šūpojās. Agrākos laikos esot šūpojušies visu nedēļu. Ir teiciens, ka pat saule šūpojas, Liieldienu rītā uzlecot. Rituālie ēdieni sastāv no vārītām olām, kuras mēdza krāsot dažādās krāsās, taču noteikti bija jābūt arī sarkanām. Šī paraža pārņemta no krieviem: kad Kristus pēc nāves un augšāmcelšanās devās uz debesīm, sargkareivji viņu apmētāja ar akmeņiem, taču, kad tie nokrita zemē, tie bija pārvērtušies par sarkanām olām.

Augšāmcelšanās svētku nakts dievkalpojums Obinicas baznīcā.
Foto: Harri A. Sundells

Blakus šūpoļu vietai iekārtoja olu ripināšanas laukumu jeb *munaloomka*. Jo īpaši olu ripināšanu bija iecienījuši jauni vīrieši, kuriem tā kļuva par īstu azartspēli. Uzsākot spēli, laukumā novieto norunātu skaitu olu. Tad katrs pa kārtai ripināja savu olu. Ja ripojošā ola trāpīja kādai olai (vai vairākām), kas atradās laukumā, tā pāriet tā spēlētāja īpašumā, kura ola trāpīja šai, un viņš turpina spēli. Ja ripojošā ola nevienai netrāpa, tā paliek turpat laukumā, un ripina nākamais.

Dažos Setomā ciemos olu ripināšana ir arī tūristu izklaides pasākums, spēlē ar aizrautību piedalās gan jaunieši, gan pieaugušie, gan bērni.

Lieldienām veltīta ir Tobrovas ciema časovņa, agrāk pirmajā Lieldienu svētdienā Tobrovā rikoja *kirmas* jeb ciema svētkus.

Piektdienā pēc Lieldienām kapsētās atzīmēja *raadovits* jeb *vetoriide* – tā bija senču piemiņas diena. Nākamā svētdiena pēc Lieldienām tika dēvēta dažādos vārdos: *vāikene lihavõdõh* (*mazās Lieldienas*), *ollõtuspuhi*, *kõllapühapäiv*. Nosaukums *kõllapühapäiv* (staipekņu svētdiena) visticamāk radies no tā, ka meitenes siltā laikā gāja lasīt žagarus grīdas beršanai un pie viena atnesa dažādus augus apģērba krāsošanai, tai skaitā staipekņus jeb *kõlda*. Ja meitenēm piebiedrojās arī puīši, pasākums izvērtās par kārtīgiem *kirmas*.

Olu ripināšanas laukums jeb *loomka* Obinicā.
Fotogrāfijas:: Helena Kilvika (*Helen Külvik*)

Krusta gājiens ar svētā Jura ikonu apkārt Verskas baznīcai. Foto: Helena Kilvika (*Helen Kūlvik*)

Jura diena

06.05; 23.04

Ši ir svētā mocekļa Georga nāves diena. Svētais Juris pazīstams kā dzīvnieku, īpaši zirgu, aizstāvis, uz ikonām bieži attēlots balta zirga mugurā, nogalinot pūķi. Viņš ir Verskas baznīcas svētais un aizstāvis. Jura diena ir zirgu diena, šai dienā nedarija ar zirgiem lauku darbus, taču uz baznīcu gan brauca, lai priesteris svētītu zirgus ar svēto ūdeni.

Verskā joprojām Jura dienā rīko kirmas. Tie sākas ap pusdienlaiku pēc dievkalpojuma baznīcā un pieņemšanas mielasta kapsētā un ilgst līdz pat vakaram. Sakāmvārds vēsta: *Jūri tuu jūretūse*.⁸ Juris esot teicis arī: „Mullō kiitku-i, kūdsāgu-i, a pūhhi pidāge’ kōvastō!”⁹.

Jura dienas kirmas Verskā. Foto: Helena Kilvika (*Helen Kūlvik*)

⁸ Juris atnes svaigu zāli.

⁹ „Man neko nevāriet un necepiet, bet sviniet gan kārtīgi” [t.i. nedariet darbus]!

Setu mežģīnu dienas palīdz uzturēt dzīvas senas tradīcijas – krāsaino mežģīnu darināšanu.
Foto: Tomass Tūls (Toomas Tuul)

Setu mežģīnu diena

Setu mežģīnu diena kopš 1994. gada notiek maijā Setu lauku sētas muzejā. Krāsaino setu mežģīnu pagatavošana ir darbietilpīgs process, taču rezultāts ir interesants. Mežģīnu dienas mērķis ir uzturēt dzīvas mežģīnu darināšanas tradīcijas un parādīt, ka ar mežģīnēm var izdekorēt jebko. Šai dienā tiek rīkotas gan mācību darbnīcas, gan konkursi.

Migula diena

22.05; 09.05

Miras bīskapa Nikolaja pārapbedīšanas piemiņas diena. Nikolajs, ko seti dēvē arī par Migulu, bija lauku un ganāmpulku aizstāvis. Lauku darbi šai dienā nebija gluži aizliegti, jo Miguls esot teicis: „Kas tūūd tiūt vai tii-i, a mullō vatska kūdsāge!”¹⁰ Agrāk pie Pečoras klostera Migula baznīcā esošās Migula koka statujas ļaudis mēdza sanest tik daudz maiziņu, ka pati pusmetru garā statuja aiz maiziņu kaudzes nemaz nebija vairs īsti ieraugāma. 19. gadsimta rakstu avoti vēsta, ka seti uzskatīti par mānticīgiem: sviesta un medus pēdas uz statujas lūpām liecinājušas par to, ka seti Migula statuju arī „barojuši”. Migulam veltīta Tailovas baznīca, kas atrodas pāris kilometrus no Pečoras. Agrāk tur rīkoja vērīenīgus *kirmas*, kuros piedalījās gan seti, gan krievi.

10 „Strādājiet vai nestrādājiet, bet man klaipiņu gan izcepiet.”

Migula dienas krusta gājiens apkārt Tailovas baznīcai.
Foto: Tomass Tūls (Toomas Tiul)

Rāūsāpāiv jeb Krusas diena

25.05; 12.05

Krievu mitoloģijā šī diena uzskatīta par Carogradas (jeb Konstantinopoles) atjaunošanas dienu, taču tautā šis nosaukums pārdēvēts par Царь Град, kas tulkojumā ir Krusas cars.¹¹ Šai dienā lauku darbi bija stingri aizliegti, lai krusa nesabojātu sējumus. Ir daudz nostāstu par to, kā ciema ļaudis sabojājuši zirglietas un sadevuši pa kaklu tiem, kas krusas dienā devušies strādāt uz lauka: tak dievs jau nešķiros, kuriem laukiem sūtīt krusu, kuriem ne – viņš uzsūtīs krusu visam ciemam!

Ristipāiv jeb Krusta diena

mainīgs datums, 40 dienas pēc Lieldienām

Baznīca atzīmē Kristus debesīsbraukšanu, savukārt tautas kalendārā atkal aizliegti lauku darbi. Bija ticējums, ka ja šai dienā nolauž koka zaru, tad sulas vietā tek asinis. Teiciens „Ristipāivā nāūdāti rinda, maar’apāivā mako”¹² norāda uz to, ka meitenes un sievietes Krusta dienā un Lielajā Marijas dienā centās nokļūt Pečoru klosterī un ka rudens bija tas laiks, kad jaunajām sievietēm (kas apprecējušās ziemā un pavasarī) bija grūti noslēpt savu grūtniecību.

¹¹ День обновления Царьграда – Царь град (град – krusa)

¹² „Krusta dienā rāda krūtis, Marijas dienā vēderu.”

Vasarsvētku svinēšana Luhamā baznīcā.
Baznīca rotāta ar meijām.
Fotogrāfijas: Aarne Leima

Vasarsvētki

mainīgs datums, 50 dienas pēc Lieldienām

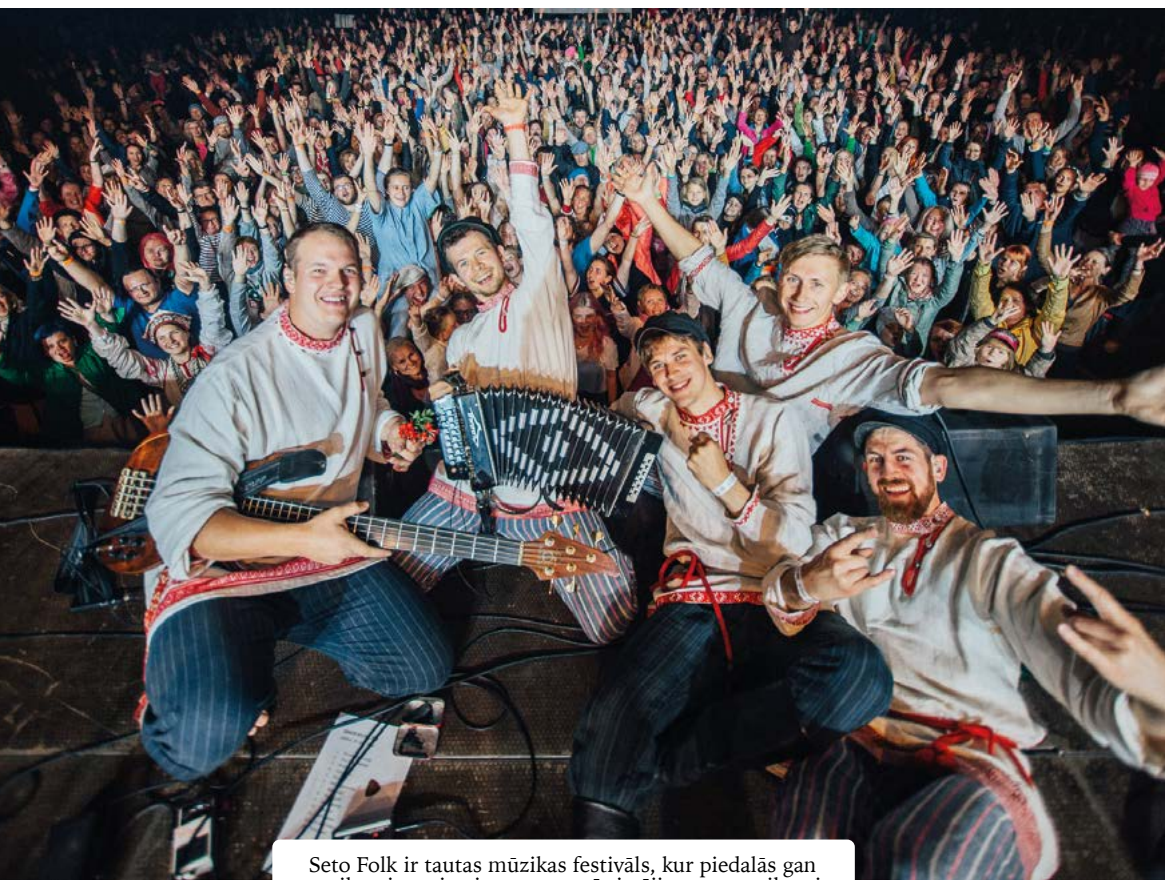
Baznīca šo dienu atzīmē kā Svētā Gara nolaišanās svētkus, taču tautas kalendārā, kā jau nosaukums vēsta, tas ir vasaras augstākais punkts. Svētkus svin trīs dienas. Istabā sanesa meijas. Rituālajos ēdienos noteikti ietilpst biežpiena siers jeb *sōir* un olas, kuras šoreiz krāsoja dzeltenas. Šajos svētkos arī piemin senčus. Vasarsvētkiem veltīta Podmotsas časovņa un Luhamā Svētā Gara baznīca.

Siera diena

Siera dienu rīko Sātses apkaimē, jo šīs vietas senais nosaukums ir „kohopiimā-nulk” jeb biežpiena stūris. Sātses muzejā pagalmā tiek vārīts siers un notiek cīņa par labākā siera meistara titulu. Pasākumam nav viens noteikts datums, parasti tas notiek ap jūnija vidu. 2019. gada 15. jūnijā notika X Lielā Siera diena.

Seto Folk

Seto Folk ir mūzikas un tautas tradīciju svētki, kuros pulcējas gan aktīvās atpūtas, gan mūzikas cienītāji no visas Igaunijas. Šis festivāls jau vairākus gadus notiek Verskā, jūnija mēnesī. Svētku apmeklētājus gaida mūzika un dziesmas, amatnieku tirdziņš, kā arī setu ēdieni.

Seto Folk ir tautas mūzikas festivāls, kur piedalās gan muzikanti no citurienes, gan arī vietējie setu muzikanti.
Foto: Silvers Tenisons (*Silver Tõnisson*)

Lēlo diena

Lēlo diena notiek Verskā ik pēc trim gadiem. Šī diena veltīta setu tradicionālajam daudz balsīgajam dziedājumam – lēlo. Šai dienā pulcējas dažādu vecumu lēlo dziedātāji no dažādām vietām. 2009. gadā lēlo tika ierakstīts UNESCO cilvēces garīgā mantojuma sarakstā; pirmā lēlo diena tika organizēta jau 1977. gadā. 2019. gadā notika XV setu lēlo diena. Parasti Lēlo dienu rīko jūnija beigās.

Lēlo diena sākas ar koru gājienu.
Fotogrāfijas: Ahto Raudoja

Jāni

07.07; 24.06

Jāņa Kristītāja dzimšanas diena. Nozīmīga vieta ir jāņugunij, tika veikti dažādi rituāli veselībai, kā arī nākotnes zilēšana. Mājā nesa zaļumus, gluži tāpat kā vasarsvētkos. Jāņu diena iekrita gavēņa laikā, taču uz baznīcu veda pienu, lai saņemtu svētību, piens tika arī upurēts svētvietās. Pazīstamākā Setomā upurvietā ir Mīkses Jāņakmens. Lai saņemtu svētību turpmākai piena ražai, tika ziedoti gan piena produkti, gan arī vilna un nauda. Veselības rituāli arī bija svarīgi. Peldējās Mīkses strautā pie akmens un slimo vietu berzēja pret akmeni. Jāņakmens tiek apmeklēts joprojām.

Vispārējais uzskats bija tāds, ka ārstniecības augi jāievāc pirms Jāņiem, jo tikai tad tiem ir spēks. Seti, gluži tāpat kā igauņi un arī latvieši, ticēja, ka Jāņu naktī uzziēd paparde un ka tās ziedam piemīt maģiskas spējas: tā atradējs kļūs bagāts un laimīgs, kā arī iegūst spēju kļūt neredzams un atslēgt visas durvis. Arī Jāņu nakts rasai esot īpašas dziedinošas spējas, sejas mazgāšana un peldēšanās rasā ir īpaši veselīga. Sakāmvārds vēsta: *Jaan hiit jahe kivi vette*.¹³

Svētajam Jānim veltīta Staļina laikā celtā (1953.g.) Mīkses baznīca un Tresku časovņa. Jāņu priekšvakarā (ko mēs saucam par Līgo vakaru) Mīksē un Treskos notiek *kirmas*.

Mīkses Jāņakmens un Acu avots, uz kuriem tā sauktajā vecajā Jāņu dienā joprojām nes veltes.
Foto: Tomass Tūls (Toomas Tuul)

¹³ Jānis pirmo vēso akmeni iemet ūdenī.

Pēterdienas (setu val. piitrepäiv)
kirmas Ūsvada ciemā.
Foto: Ahto Raudoja

Mali dienas krusta gājiens.
Foto: Ahto Raudoja

Pēterdiena

12.07; 29.06

Apustuļu Pētera un Pāvila piemiņas diena. Svarīgākais rituālais ēdiens bija biežpiena siers, jo šai dienā beidzas Pēterdienas gavēnis. Sakāmvārds vēsta, ka kopš šī brīža koka miza ir ciet: *Jaana jakkas, Piitre pitsitās perāgi.*¹⁴ To, ka vasara nosveras uz rudens pusi, var spriest arī pēc tā, ko muša lielīgi saka dunduram: „*Sina poiss piitrepääväni, ma miis mihklipääväni.*”¹⁵ Visticamāk kādreiz Setomā uguni kurināja arī Pēteros. Par to liecina arī Jāņu dziesmas sākuma rinda: „*Tulgõ_ks jaani- ti -tulõlõ, saagõ_ks piitre- ti -pinolõ!*”¹⁶

Pēterdienā kirmas vēl mūsdienās rīko Ūsvada ciemā.

Mõlapäiv jeb Mali diena

svētdiena pēc Pēterdienas

Mali (*Mõla*) baznīcas piemiņas diena. Igaunijā dzīvojošie seti šai dienā cenšas doties uz netālu no Izborskas cietokšņa esošo Mali baznīcu, kas ir uzbūvēta uz dziednieciska avota. Pēc krusta gājiena apkārt baznīcai ar mie-lastu kapsētā piemin mirušos senčus, bet dienas nobeigumā notiek *kirmas*. Mali avots pēc tautas ticējumiem dziedē acis.

14 Jānis piever (vītola mizu ciet), Pēteris aiztaisa pavisam.

15 „Tu valdīji līdz Pēteriem, es valdišu līdz Miķeļiem.”

16 „Nāciet uz jāņuguni, saņemiet pētera uguni!”

Pjātņīcas dienas krusta gājiens ar brīnumainām
īpašībām apveltīto akmens krustu.
Foto: Tenu Norics (Tõnu Noorits)

Pāatnitsāpāiv jeb Piektdienas svētki

piektdiena pirms Jaka dienas

Lielā mocekļa Paraskeva piemiņas diena. Paraskeva ir Sātses (Piektdienas) baznīcas svētais, un Piektdienas svētki ir Sātses lielākie svētki. Notiek krusta gājiens ap baznīcu, nesot Paraskeva ikonu un brīnumaino baznīcas teritorijā esošo akmens krustu. Krusta gājienā devās, lai iegūtu labāku veselību. Šurp arī nesa piena produktus, lai gūtu svētību piena ieguvei, un tos sanesa tik daudz, ka Sātses baznīcu pat iesauca par biezpiena baznīcu: „Vana’ omma’ lānnū’ Saatserinna kohopiimā sarda pandma”.¹⁷

Jaka diena jeb Iljas diena

02.08; 20.07

Pravietis Elija ir negaisa patrons – viņš uzbrauca debesīs, tāpēc tauta tic, ka viņš brauc pa debesīm negaisa ratos. Šajā dienā ir aizliegti lauku darbi, kā arī nedrīkstēja neko šķindināt vai grabināt, lai neizraisītu zibeni. Joprojām tauta atceras gadījumu, kad kolhoza laikā neievēroja Jaka dienas aizliegumu un veda sienu kolhoza šķūnī. Drīz vien šķūnī iespēris zibens un šķūnis ar visu sienu nodedzis.

Augi vēl turpina augt. Lini saka: „Must vōit viil jakapāāvā aigu hainakuurmaga üle minnā, sis ka, ku ma nakka kasuma, kasu viil tōisilō jārgi.”¹⁸

¹⁷ Senči gāja uz Sātsi biezpienu kraut kaudzē.

¹⁸ „Man var Jaka dienā kaut ar siena ratiem pāri braukt, es vienalga pāraugšu visus citus.”

Setu karalvalsts diēna tiek
atklāta ar setu himnu.
Foto: Harri A. Sundells

Tikko ievēlētais valdnieks jeb
ülembootska pieņem karaspēka
parādes sveicienus.
Foto: Harri A. Sundells

Setu Karaļvalsts diena

Setu Karaļvalsts diena notiek pirmajā augusta sestdienā. Notikuma vieta katru gadu mainās. Tautas eposā, ko dzied slavenā setu dziedātāja Anne Vabarna, teikts, ka Jēzus kronējis Peko par setu karali. Peko arī joprojām ir setu karalis, taču, tā kā viņš guļ kaut kur Pečoru klostera smilšu alās, katru gadu tiek izvēlēts viņa vietnieks – *ülembsootska* jeb setu valdnieks. Kopš 1994. gada Setu Karaļvalsts dienā skan arī setu himna, plīvo Setomā karogs, tiek izvēlēti labākie setu karaļvalsts vīna, alus, hansas, siera, maizes, pīrāgu un rokdarbu meistari, muzikanti, dejotāji, kā arī varenākais spēkavīrs. Seti sava valdnieka ievēlēšanu uzskata par pasaules demokrātiskākajām vēlēšanām: tas kandidāts, pie kura sastājas visvairāk vēlētāju, uzvar un kļūst par nākamā gada valdnieku. Pēc vēlēšanām notiek setu karaspēka parāde un *kirmas*, kurā visi dzied, dejo un liksmojas līdz pat vakaram. Karaļa meistari un lūgtie viesi tiek aicināti pie nupat ievēlētā *ülembsootska* karaļa galda.

Sieviešu dejošanas konkurss
2019. g. Karaļvalsts dienā.
Foto: Harijs A. Sundells

Annas diena

07.08; 25.07

Jaunavas Marijas mātes Taisnīgās Annas nāves diena. Seti uzskatīja Annu par aitu aizstāvi. Pelsi ciemā atrodas Annas akmens, un kura tika nesti upurim vilna, aitu galvas un arī piena produkti. Pētījumi liecina, ka agrāk šeit veikas arī upurēšanas – vesti šurp dzīvi auni, kas uz vietas nokauti un tupat apēsti.

Paasapāiv jeb Spasa diena

19.08; 06.08

Kunga pārveidošanās svētki. Agrāk uz maznīcu veda dārza ražu un medu iesvētīšanai, un ēst tos drīkstēja tikai pēc tam. Bērniem bija iestāstīts, ka pirms Spasa dienas ābolus ēst ir grēks: ja šo noteikumu ievēro, tad viņā saulē esošie senči tiks pacienāti ar zelta āboliem uz sudraba šķīvjiem.

Spasa svētki ir svarīgi Meremē un Obiņicas apkārtējos ciemos, jo tiem ir veltīta Obiņicas baznīca un kapsēta. Pašreizējā baznīcas ēka (Igaunijas pirmās republikas sākuma gados celto baznīcu padomju vara pēc Otrā pasaules kara slēdza) celta Staļina laikā. Agrāk šai dienā Obiņicā rīkoja *kirmas*, bet nākamajā dienā, 20.08., vēl mūsdienās *kirmas* rīko *Lepā* ciemā.

Spasa dienā uz baznīcu iesvētīšanai ved ābolus un medu, mūsdienās arī citu pārtiku.
Foto: Helena Kilvika (*Helen Kūlvik*)

Senču pieminēšana Obinitsā, Spasa dienā.
Foto: Ahto Raudoja

Svētku galdu bieži klāj tieši kapsētā.
Foto: Malle Kolnes

Labõrits

23.08; 10.08

Labõrits ir igauņu Laurica diena. Krievu baznīcas kalendārā šādu svētku nav, bet setiem, tāpat kā igauņiem, Laurics ir uguns valdnieks. Šai dienā uguni kurt nedrīkstēja, jo īpaši tas attiecās uz rijas kurināšanu, kur tika kaltēti graudi. Ja rija bija iekurta (lai žāvētu labību), bet tuvojās Laurica diena, tad kurināšana bija jāpārtrauc. Slinkākie gan uzskatīja, ka no ugunsgrēka var izvairīties, vienkārši sanesot pie rijas ūdens spaiņus. Vispār nebija ieteicams visā ciemā reizē kurināt uguni, lai neizceltos ugunsgrāks. Ja bija daudz pilādžogu, tas nozīmēja, ka nākamajā gadā būs daudz ugunsgrēku.

Setu virtuvē goda vietā ir žāvētas zivis,
kuras pārdod arī Lībnīcas gadatirgū.
Foto: Jirgens Sorges

Lībnicas sīpolu un zivju tirgus

augusta pēdējā sestdiena

Setomā Peipusa ezera piekrastes krievu ciemā augusta pēdējā nedēļas nogalē jau pārdesmit gadu notiek gadatirgus. Lībnicā pārdod slaveno Peipusa sīpolu virtenes, zivis, pārtikas produktus un amatnieku darinājumus.

Lībnicas sīpolu tirgū sīpolus pārdod gan maisos, gan sapītus greznās virtenēs.
Foto: Helena Kīlvika (Helen Kūlvik)

Lielā Marijas diena

28.08; 15.08

Dievmātes aizmigšanas diena, kuru Igaunijā pazīst kā rudzu Marijas dienu. Šie ir Pečoru klostera svētki. Seti šai laikā, ja vien iespējams, dodas uz Pečoriem, lai piedalītos dievkalpojumā un krusta gājienā apkārt klosterim. Par godu dievmātei ceļš no Uspenskas jeb Marijas baznīcas cauri Svētajiem Vārtiem līdz pat Miķeļa baznīcai tika kaisīts ziediem. Nav īsti zināms, vai šī tradīcija aizsākusies pirms vai pēc Otrā pasaules kara. Agrāk šajos svētkos Pečoros organizēja arī plašu gadatirgu, kurā pulcējās arī daudz jauniešu, kas iepirkās par savu nopelnīto naudu un izpriecājās. Ganu darba līgumos pat bija punkts, ka Marijas dienā ir atļauts doties uz gadatirgu Pečoros.

Vēl nesenā pagātnē šai dienā kirmas rīkoja netālu no Pečoriem esošajā Kassioru, mūsdienās Marijas dienas kirmas notiek Radajas ciemā.

Marijas dienā ceļš no Pečoru klostera Marijas baznīcas līdz pat Miķeļa baznīcai tiek rotāts ar ziediem, veidojot skaistus musturus.
Foto: Ahto Raudoja

Radajas setu muzejā augusta beigās riko festivālu
„Setomaa. Perridõ kokkotulõk”.
Foto: Svetlana Rohta

Radajas festivāls

28.08

Oficiālais festivāla nosaukums ir „Setomaa. Perridõ kokkotulõk”, un tas notiek Krievijas Federācijas teritorijā esošajā Radajas ciemā (krieviskais nosaukums Sigovo) netālu no Rīgas-Pleskavas šosejas. Festivālu organizē Izborskas muzejs-dabas aizsardzības teritorija, Pleskavas apgabala kultūras komiteja un Pečoru setu kultūras biedrība. Vairums lēlo koru gan ierodas no Igaunijas, tomēr sagaidītāju vidū arī ir vietējais lēlo koris, kā arī Pečoru valodu ģimnāzijas audzēkņu lēlo koris. Kopāsanāšanās vieta ir setu muzeja pagalms.

Rollapäiv

31.08; 18.08

Krievu baznīcas kalendārā šī ir mocekļu Frola un Lavra nāves diena. Gan krievi, gan setiem šī ir zirgu diena, kad aizliegts strādāt ar zirgiem. Iespējams, ka šī uzskata pamatā ir ikona uz kuras attēloti abi svētie jāšus uz zirga. Seti šajā un nākamajās svētku dienās seti veda uz baznīcu rudzu sēklas, lai pirms sējas tās iesvētītu.

Ivanoskorona

11.09; 29.08

Jāņa Kristītāja nāves diena. Papildu ierastajiem gavēņalaika aizliegtajiem produktiem bija aizliegts ēst arī apaļus sakņugus, kāpostus un kartupeļus, jo to forma atgādina nocirstu galvu.

Mazā Marijas diena

21.09; 08.09

Jaunavas Marijas piedzimšanas svētki. Tas arī labi izskaidro nosaukumu – piedzimstot Marija taču bija maza. Igaunijā šo dienu sauz arī par Čūsku Marijas dienu. Tauta šai dienā apmeklēja baznīcu. Šī diena piemērota arī ogošanai. Daži avoti vēsta, ka šai dienā arī tika rīkoti svētki par kodu ziedēšanas laika beigām.

Kirmas šai dienā svin Laosinas ciemā.

Mazās Marijas dienas atzīmēšana Laosinas ciemā.
Foto: Ahto Raudoja

Sei ticēja, ka *vissenja* ir tā diena, kad čūskas liekas uz ziemas guļu.
Foto: Anneli Palo

Vissenja

27.09; 14.09

Krusta nodošanas diena setiem, tāpat kā krieviem, ir saistīta ar ticējumu, ka šai dienā čūskas lien zemē pārziemot. Igaunu tradīcijās šis ticējums saistās arī ar Čūsku Marijas dienu (08.09). Protams, ka šai dienā bija stingri noliegts ogot. Tika uzskatīts, ka, pārkāpjot šo noteikumu, jaunai meitenei uz kakla uzmetas dzīva čūska, kas nokrīt no kakla tikai meitai esot saunā uz lāvas, taču, izejot, no pirts, čūska atkal ir atpakaļ uz kakla.

Mikeldiena

12.10; 29.09

Jaunavas Marijas sargāšanas diena. Seti šo dienu sauca par **Zemes Miķeļdienu**. Tāpat kā luterticīgie igauņi, arī seti šo dienu uzskatīja par lauku darbu un lopu ganīšanas beigām. Pēc šīs dienas arī pareģoja laikapstākļus, piemēram: *Ku mihklipääväst läävä' kōik puulehe' maalō, sis saa hüä kevväi*¹⁹. Tā kā raža jau bija novākta, varēja aicināt viesus un svinēt. Dažos ciemos ciema svētki ilga divas-trīs dienas. Radinieki bija jācienā arī ar gaļas ēdieniem, tā ka Setomā bija spēkā teiciens „Katram aunam sava Miķeļdiens”. Ganu bērni veica burvestības ar dzīvajiem auniem – ja baltu aunu Miķeļdienā vai pirms tās trīs reizes apveda apkārt akmenim, tad drīz bija gaidāms. sniegs.

Pokrovs jeb vinne Mikeldiena

14.10; 01.10

Arī šī ir Jaunavas Marijas sargāšanas diena. Zemes Marijas dienu un Pokrovu Setomā svinēja kā trīsdienu svētkus. Notika arī gatavošanās ziemai: blusu iznīdēšana un māju siltināšana (baļķu spraugas blīvēja ar sūnām). Atbrīvošanās no kaitēkļiem dažreiz notika vienkārši – mājas klonu izkaisīja ar sniegu vai laistīja ar aukstu ūdeni – bet citreiz sarežģītāk: kāds no mājiniekiem izgāja pagalmā un klauvēja pie loga un jautāja: „Vai jums mājās ir blaktis un blusas?”. No iekšpuses tam atbildēja: „Nē, aizgāja pie kaimiņa uz kāzām!”, uz ko jautātājs atteica: „Nu lai tad tur arī paliek!”

¹⁹ Ja Miķeļdienā koki nobirst visas lapas, tad būs labs pavasaris.

Zemes Miķeļdienas atzīmēšana pie Hermē časovņas.
Foto: Margus Timmo

Miķeļdienas svinēšana Igaunijas Brīvdabas muzejā ir
viens no lielākajām setu saiešanām Tallinā.
Foto: Pēters Talvars (*Peeter Talvar*)

Lindoras gadatirgū.
Fotogrāfijas: Ille Harju (Ulle Harju)

Lindoras gadatirgus

28.10

Šis gadatirgus aizsācies jau 1920-to gadu sākumā. Toreiz tirgojās tikai ar mājdzīvniekiem, taču mūsdienās šeit var atrast gan amatnieku ražojumus, gan dārza veltes, pašgatavotus priekšmetus, pārtiku, mājas alu, kā arī rūpniecības preces. Tirdzniecība notiek no agra rīta līdz vēlam vakaram. Gadatirgus notiek skaistā, sausā priežu mežā, ap Vastselīnas, Obinicas un Lepasāres ceļu krustojumu. Gadatirgus popularitāti apliecina jau fakts, ka pēdējā laikā tirgotāji ieņem vietas jau vairākas dienas pirms pasākuma.

Mārtindiena un Katrīnas diena

10.11; 25.11

Pareizticīgo kalnedārā šo svētku nav. Taču arī setu, gluži tāpat kā igauņu, bērni iet Mārtindienas un Katrīndienas ķekatās. Domājams, ka agrāk Setomā Katrīnas dienas ķekatnieki (meitenes baltās drēbēs) bija populārāki par Mārtindienas ķekatniekiem (puīši melnās drēbēs). To apstiprina fakts, ka Jakoba Hurta sastādītajā trīsējumu tautasdziesmu krājumā „Setu dziesmas” („*Setukeste laulud*”) (1903–1907) Katrīnas dziesmas ir atrodamas, taču Mārtiņa dziesmu trūkst. Agrāk šos abus svētkus nenodalīja vienu no otra, bet gan svinēja vienus kopīgus svētkus, kurus dēvēja par Mārtiņa/Katrīnas kāzām.

Katrīnas diena nav atzīmēta pareizticīgo kalendārā, taču Katrīnas dienas ķekatas Setomā ir visai populāras.
Foto: Mēliss Samuels (*Meelis Samuel*)

Nastjas dienas svinēšana Kilative časovņā.
Foto: Angelina Kirvitsa-Pai (*Angelina Kūrvits-Pai*)

Nastjas diena

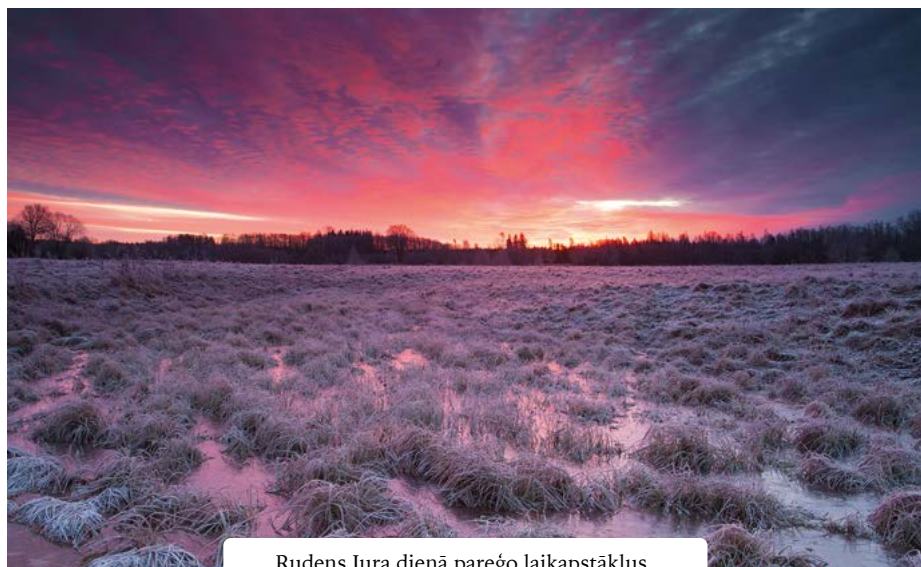
11.11; 29.10

Svētās mocekles Anastasijas piemiņas diena. Anastasija ir mājdzīvnieku, īpaši aitu patronese. Meremē apkārtņē Anastasijai veltītas vairākas časovņas. Ciema svētkos aicināja radus, un svinēšana ilga divas-trīs dienas, jo raža jau bija novākta.

Rudens Jura diena

09.12; 26.11

Pareizticīgo baznīcas svētki, kurus atzīmēja atturīgāk nekā pavasara Jura dienu. Pareģoja laikapstākļus, piemēram: *Jūri sidas, Mikul' naklas*²⁰, t.i. ja ap Jura dienu ir viegls ledus, tad Nikolaja dienā jau var pa to braukt ar zirgu. Dažos ciemos aicināja radus un svinēja vairākas dienas.

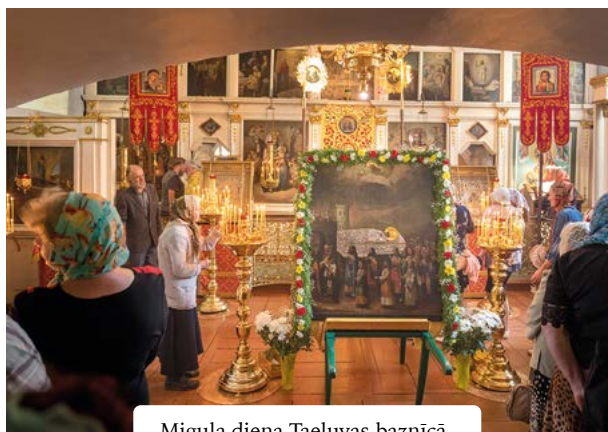
Rudens Jura dienā pareģo laikapstākļus.
Foto: Karls Ādami

²⁰ „Juris piesien, Niguls pienaglo.”

Ziemas Migula diena

19.12; 06.12

Svētā Nikolaja nāves diena. Vietām šai dienā rīkoja ciema svētkus. Nikolajs bija ūdeņu patrons, par ko liecina setu rituālie ēdieni: šai dienā ēda zivis, vārīja zivju galertu.

Migula diena Taeluvas baznīcā.
Foto: Tomass Tūls (Toomas Tuul)

Ziemašvētki

07.01; 25.12

Kristus piedzimšanas svētki, kurus svin trīs dienas. Šai dienā bija svarīgi zīlēt nākotni. To darīja arī jaungada naktī. Zīlēja nākotni gan visai ģimenei, gan katram atsevišķi. Īpaši bagātīgs bija to zīlēšanas paveidu klāsts, ar kuru palīdzību jaunavas mēģināja uzzināt, kas būs viņu nākamais vīrs. Zimašvētku eglīte setu tradīcijās ir ienākusi gluži nesen. Senāka tradīcija bija nest istabā salmus, taču tā pazuda līdz ar klona grīdu pazušanu. Zimašvētku naktī gāja uz baznīcu. Padomju laikos pilnīgi izzudusi, bet tagad atkal atjaunota tradīcija ir *krōstoslaavitamine*: bērni, īpaši zēni, ar paštaisītos lukturos iedegtām svecēm gāja no mājas uz māju sludināt Kristus piedzimšanu.

Zimašvētkos ir tradīcija mazgāt acis ar tā saukto sudraba ūdeni: ūdeni ieliek kēditi no sudraba monētām.
Foto: Tomass Tūls (Toomas Tuul)

Viiristminõ

19.01; 06.01

Igaunijā pazīstama kā Trīs karaļu diena. Pareizticīgie šai dienā atzīmē Kristus kristīšanu Jordānas upē. Tauta ar ūdenskristīšanu pabeidz divu nedēļu ilgo ziemassvētku laiku. No baznīcas veda mājās svētītu ūdeni, ar ko ārstēja cilvēkus un dzīvniekus. Ticēja, ka svētais ūdens nesabojājas līdz pat nākamajai Trīs karaļu dienai.

Īpaša setu tradīcija bija ar ogli vai krītu uz durvīm un logiem uzzīmēt krusta zīmi, kā arī ēkās un apcirkņos novietot no skaidām saliktus krustus. Tie atbaidīja ļaunos spēkus, kuri šai laikā ir īpaši spēcīgi, jo Jēzus vēl šai laikā ir maziņš un nav kristīts.

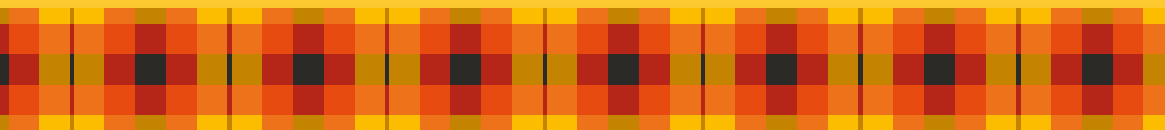

Ūdens kristīšanas dienas (setu val. viiristmispäiv) tradīcija bija ar ogli vai krītu zīmēt krusta zīmes uz logiem un durvīm.

Foto: Ahto Raudoja

Literatūra:

- Hagu, Paul 2015. Folk calendar holidays and church feasts. - Setomaa. Unique and genuine. Seto Instituut: 89–112.
- Hagu, Paul; Suhonen, Seppo (toim) 1995. Peko: Setu rahvuseepos = Setukaiseepos = The Setu Epic: Laulanut = Laulnud = Sung by Anne Vabarna. – Kuopio: Snellman-instituutti (Snellman-instituutin julkaisuja).
- Хару, Пауль 2018. Кратко о праздниках сетоского народного календаря. – Самобытная Сетомаа. Сетоский Институт, Сетомаа Туризм: 89–108.
- Hurt, Jakob. Setukeste laulud. Pihkva-eestlaste vanad rahvalaulud ühes Räpinä ja Vastseliina lauludega I-III. Helsingi: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1904–1907.
- Leima, Laurits (koost) 2016. 20 aastaka Seto kuningriike. Seto kirävara, 12. Seto Instituut, Värška.
- Taro, Igor (koost) 2008. Setomaa leelopäevad: Petseri 1922. aasta rahvalaulikute peost Värška 2004. aasta leelopäevani. Värška.
- Трусман, Ю. 1890. Полуверцы Псково-Печорского края. – Живая старина, СПб., вып.1: 31–62.

SUITU SVĒTKI UN SVINAMĀS DIENAS

JURIS LIPSNIS
DACE MARTINOVA
MĀRA ROZENTĀLE

Jāņu svinēšana Alsungas Ziedulejas estrādē.
Foto: Dzintars Leja

„Suitu tradīcijas – tie ieradumi, rituāli un zināšanas, ko mēs esam saņēmuši mantojumā no iepriekšējām paaudzēm. Tā ir liela veiksmē, ka mūsu tradīcijas joprojām daļēji dzīvo kopā ar mums un ka tik daudz ir pierakstīts, ierakstīts un nofilmēts, pirms izzuda no dzīvās vides. Tradīcijas daudz ko pastāsta par mūsu senčiem, par mūsu dzimtām, par cilvēkiem, kuru pēdās ejam un kuru pēdās turpinās iet nākamās paaudzes. Cik mēs no tām mācamies un cik sekojam, vienmēr būs katra paša ziņā. Taču te tās ir, - izlasāmas, pārdomājamas un sasniedzamas. Tā ir bagātība, kas dara mūs par piederīgiem šai zemei, šim novadam, kas dod mums pamatu, uz kura varam droši stāvēt un justies starp savējiem.”

Lielākā daļa gadskārtu paražu suitu novadā saistītas ar katoļu baznīcas svētkiem, bet tajās netrūkst arī dažādu ticējumu un novērojumu.

Zvaigznes dienā ar baznīcā svētītu krītu tiek
apzīmēti mājokļi svētībai.
Foto: Dzintars Leja

Zvaigznes diena

6.01

Baznīcā iesvētīja krītu, ar kuru kā aizsargzīmi uz ēku durvīm un stenderēm rakstīja burtus K+M+B, dažreiz pierakstot klāt arī gadu. Trīs burti simbolizē trīs Bībeles ķēniņu vārdu pirmos burtus (Kaspars, Melhīors, Baltazars). Ļoti senos laikos šajā dienā uz durvīm esot vilkti lietuvēna krusti.

Ja Zvaigznes dienā ir daudz zvaigžņu, esot gaidāma laba ābolu raža.

Sveču diena

2.02

Šai dienā nes uz baznīcu apsvētīt sveces. Svētītas sveces mājās iededza pērkonā laikā, kādās jubilejās, pie slimībām, cits arī dedzināja svētītas sveces ikdienā. Nomirušam cilvēkam svētītu sveci ielika rokās. Kad prāvests ieradās mājās, tam izgāja pretī ar iedegtu svētītu sveci. Pirms dievkalpojuma iet procesijā pa baznīcu ar degošām svecēm.

Agates diena

5.02

Svēta maizi, sāli un ūdeni. Agates maizi varēja apēst, paglabāt pret uguns nelaimēm, ņemt līdzi karā vai ceļojumos. Ugunsgrēkos gāja ar Agates maizi un ūdeni trīs reizes apkārt degošajai ēkai un tad tos iesvieda ugunī, lai pārtrauktu degšanu. Sāli apēda. Svētā Agate pati savulaik spīdzināta ar uguni.

Sveču dienā tiek svētītas sveces.
Foto: Dzintars Leja

Suitu dejotāji Meteņu koncertā.
Foto: Dzintars Leja

Meteņi

Pēc senām tradīcijām meteņos sākas zemkopju gads, kas beidzas Mārtiņos. Līdz Meteņiem jāpabeidz vērpšana, bet pēc tiem sāk aušanu, jo ārā ir jau pietiekami gaišs. Pirms svētkiem pamatīgi jāiztīra saimes istabas. Meteņos brauc tālu ciemos, jo upes vēl aizsalušas. Līdzī cīenastam ņem pusi cūkas galvas. Jaunieši brauc ar ragavām no kalna un kurina ugunsķurus. Meitām jāņem līdzī cīenasts (izvārītas cūkas kājiņas), ko maksāt puīšiem par vizināšanu.

Alsungas novadā mūsdienās meteņi tiek atzīmēti ar deju koncertu, kad savu veikumu rāda visi pašmāju deju kolektīvi un ciemos tiek aicināti arī tuvākie kaimiņi vai draugu kolektīvi.

Pelnu trešdiena

40 dienas pirms Lieldienām

Dievkalpojuma laikā priesteris kaisa draudzes locekļiem pelnus uz galvas ar vārdiem „Nožēlojiet grēkus un ticiet Evaņģēlijam” vai arī „Atceries cilvēk, ka esi puteklis un par putekļiem pārvērties”. Izjokojoši pelnus ber kulītēs un slepus piekarina cilvēkiem, lai viņi to nepamana. Puīši karina meitām, meitas – puīšiem. Ar Pelnu dienu sākas liels gavēnis, kas ilgst līdz Lieldienām. Gaļai mēdz uzlikt no skaliņiem veidotu krustu, kas nozīmēja, ka līdz Lieldienām to ēst ir aizliegts.

Pelnu dienā tāpat kā Lielajā Piektdienā ir stingrais gavēnis. Ēst var tikai vienreiz dienā, neēd ne gaļu, ne pienu, ne olas. Izmazgā no katliņiem taukus. Gavēņa laikā nedrīkst dziedāt. Puiši nedrīkst iet meitās.

Jozepdiena

Jāzepdiena; 19.03

Sv. Jāzepe ir ģimeņu aizbildnis. Šai dienā Dievs uzklausa visas labās vēlēšanās un lūgšanas. Suitos tie ir lieli baznīcas svētki, kad katram jāapmeklē baznīca. Jāzepdienā dodas uz Jūrkalni, kur tie ir baznīcas titulsvētki. Ja šie svētki iekrita Klusajā nedēļā, tos pārcēla uz citu datumu.

Pūpolu svētdiena

Ar Pūpolu svētdienu iesākas Klusā nedēļa. Baznīcā no krustiem noņem violetos pārklājus un to vietā uzliek baltu audumu, ko noņem pēc dievkalpojuma Lielās sestdienas vakarā. Iet procesijā ar pūpoliem pa baznīcas iekšpusi apkārt baznīcai. Apsvēta pūpolus, kam pieliek klāt arī kadiķu zariņus un dažādas zālītes. (Šos pušķus pēc tam izžāvē un tur mājās svētībai, reizēm aizbāztus aiz pakškiem vai spārēm. Pūpolu pušķis pasargājis māju no zibens. Nākamajā gadā ar šiem pušķiem Lielajā Piektdienā vai Lieldienās kvēpina istabas. To dara tā: katliņā ieber kvēlojošas ogles un virsū uzliek izžāvētos pušķus.)

Katram bērnam bijis jāapēd vismaz viens svētītais pūpoliņš. Kurš pirmais pieceļas, noper pārējos ar pūpoliem, lai ir laba veselība.

Lieldienu simbols – pūpoli.
Foto: Dzintars Leja

Alsungas svētā Mikeļa baznīca Lieldienu klusajā nedēļā.
Foto: Dzintars Leja

Klusā nedēļa

Tā sākas ar Pūpolu svētdienas Svēto Misi un beidzas ar Kristus Augšāmcelšanās dievkalpojumu Lielās sestdienas vakarā. Nedrīkst skaļi un bez vajadzības runāt, nespēlēt mūziku, nedzied, atturas no jebkādas jautrības. Baznīcā dzied, bet bez mūzikas pavadījuma.

Zalā cetorta

(ceturtdiena)

Kristus šajā dienā savus mācekļus padarīja par priesteriem, uzticot kalpot cilvēkiem kā viņš pats kalpoja mācekļiem, un svinēt Svēto Misi, atlaist grēkus un dalīt Sakramentus. Svētā Mise ir Kristus pēdējo vakariņu piemiņas mielasts. Šajā dienā Sakraments tiek pārnestš uz sānu (ciešanu) altāri, jo Kristus tiek apcietināts Zalās cetortas naktī. Altāri tiek atklāti, noņemot altāra segas, tabernakula durtiņas tiek atvērtas, sveces noliktas guļus.

Nedrīkst neko nest mājās no meža, citādi čūskas nāks sētā. Neko mājās nenes arī piektdienā un svētdienā.

Dižā piekta

Lielā piektdiena

Lielajā piektdienā atsedz to krustu ar Kristus attēlu, kurš tiks pagodināts. Sakramentu pārnes no ciešanu altāra caur Lielo altāri uz Kristus kapu. Pie Lielā altāra monstrance tiek aplāta. Šajā dienā nesvin Svēto Misi un nedala Sakramentu. Stingrais gavēnis – uzturā nedrīkst lietot ne gaļu, ne pienu. Īpaši maz jārunā, jāatturas no visām lietām, kas ir patīkamas.

Jūrkalnē mājās, kas robežojas ar jūru, šajā dienā katram pieaugušajam bijis jānes deviņas kastes ar smiltīm uz jūrmalu, lai jūra neizskalo krastu.

Lielā sestdiena

Sestdienas vakarā svin Augšāmcelšanās Misi, uz to aplāj altārus un ar himnu „Gods Dievam augstumos” sāk zvanīt zvanus un spēlēt ērģeles. Pirms Svētās Mises svēta uguni, tad ūdeni. Svētitās ogles nes mājās un sviež krāsni (senāk glabāja gludekļos). Pēc dievkalpojuma var jau sākt lietot piena produktus.

Liieldienās jāšūpojas, lai vasarā odi nekož!
Foto: Dzintars Leja

Procesija Svētās Mises laikā Liieldienās.
Foto: Dzintars Leja

Tradicionāli olas Liieldienās krāso sīpolu mizās un citos dabas materiālos.
Foto: Dzintars Leja

Liieldienas

Liieldienas svin trīs dienas: svētdien, pirmdien un otrdien. Liieldienu rītā iet mazgāties uz tādu avotiņu, kas tek pret sauli. Dievkalpojuma laikā iet procesijā trīs reizes apkārt baznīcai. Uz Liieldienām cep sklandraušus. Puīši kar šūpoles un meitas par šūpošanas maksā ar krāsotām olām. Krāso olas, vārot sīpolu mizās, alkšņu mizās, ar sūnām, rudzu asniem, un nes uz baznīcu iesvētīt. Var pasvētīt arī raušus, augļus, gaļas ēdienus u.c., kas tiks patērēti Liieldienu maltītē. Iet no vienām mājām uz otrām un sacenšas olu sišanā. Jāēd olas ar sāli, lai nebūtu jāmelo. Pirms dievkalpojuma neēd brokastis. Pēc rīta dievkalpojuma beidzas gavēnis. Liieldienās kvēpina istabas ar Pūpolu svētdienā svētitām zālītēm. No baznīcas nes mājās svētīto ūdeni. Liieldienās meitas ģērbjas pēc iespējas spilgtāk. Liieldienās atsāk ripu sišanu (to izbeidz Miķeļos). Senāk, sākot ar Liieldienām,

katra mēneša pirmajā svētdienā līdz pat oktobra pirmajai svētdienai gāja procesijā apkārt baznīcai. Tās sauca par Rožukroņa svētdienām.

Joreni, Jurgi

23.04

Kalpi šajā dienā mainīja saimniekus. Pavasara gadatirgus diena Alsungā.

Suitu maizes svētki

25.03

Suitu maizes svētku tradīciju iedibinājusi biedriba Etniskās kultūras centrs „Suiti”. Sākotnēji maizes svētki bija veltīti suitu maizes cepšanas tradīcijai, lai godinātu tās cepējus un tradīciju turpinātājus. Ik gadus svētku tēma ir cita - svētki veltīti mājās ceptiem cepumiem, kūkām un kūciņām, pīrāgiem un plātsmaizei utt. Svētkos saimnieces tiek aicinātas piedalīties ar sev mīļiem ēdieniem - gan pēc vecmāmiņu, gan mūsdienīgām receptēm gatavotu cienastu.

Kūkas un cepumi Suitu maizes svētku galdā.
Foto: Dzintars Leja

Suitu skābmaize.
Foto: Dzintars Leja

Maija mēnesis

Senāk katru darba dienas vakaru un svētdienās pēc dievkalpojuma ar Monstranci gāja pie Marijas altāra un mazi bērni kaisīja ziedus. Pie tur uzstādīta Sakramenta skaitīja Jaunavas Marijas Litāniju. Baznīcā pie altāra veic īpašus lasījumus par Dievmāti. Visu mēnesi katru darbdienu vakaru notiek maija lūgšanu vakari pie ceļmalu un pagalmu krustiem – ikreiz pie cita. Uz šiem vakariem ierodas ļaudis no visa Suitu novada un arī citām vietām. Pēc tam saimnieki pacienā ar tēju, tiek klāts galds ar līdzpaņemto cienastu.

Dziedātāja pie krusta Alsungas novada „Sileniekos”.
Foto: Dzintars Leja

Festivāla “Lebediks” dižkoncerts.
Foto: Dzintars Leja

Lebediks

maiņa pēdējā nedēļas nogale

Jauna tradīcija. Lebediks Alsungā ir pavasara svētki. Tiek godināts suitu galvenais gardums sklandrausis, godina arī gardāko raušu cepējas. Šai dienā vienkopus dižkoncertā Ziedulejas estrādē var redzēt un dzirdēt Alsungas dziedātājus un deļotājus, kā arī ciemiņus no kaimiņu novadiem.

Vasarsvētki

Šajā dienā Kristus iedibināja Baznīcu, nosūtot Svēto Garu. Iet procesijā apkārt baznīcai. Istabas un lieveņus un baznīcu pušķo ar bērzu meijām. Brūvē alu, iet ciemos un spriež par vasaras darbiem. Ciemos iet bez brīdināšanas.

Pošanās Vasarsvētkiem.
Foto: Dzintars Leja

Iesvētības Alsungas
svētā Miķeļa baznīcā.
Foto: Dzintars Leja

Lūgšanas Kristus miesas
un asins svētku laikā.
Foto: Dzintars Leja

Tiek aizdedzināta pūdele Vasaras
Saulgriežu svētkos Jūrkalnē.
Foto: Dzintars Leja

Kristus miesas un asins svētki

būdiņu diena; ceturtdiena pēc
Trīsvienības svētkiem

Ārpus baznīcas četros tās stūros tiek izveidoti četri altāriši ar galdiņiem, rotāti ar meijām. Ejot procesijā, pie katra galdiņa apstājas un lasa Evaņģēliju.

Mūsdienās procesija dažus gadus organizēta ne tikai apkārt baznīcai, bet pa visu Alsungu.

Vasaras Saulgriežu svētki Jūrkalnē

Vasaras saulgriežos, 21.jūnijā, Ventspils novada ļaudis, suiti, lībieši un ventiņi, aicina uz Jūrkalni visus kurzemniekus, folkloras kopas, etnogrāfiskos ansambļus, kapelas un danču muzikantus, lai kopā izdzīvotu un tvertu saulgriežu burvību caur senlatviešu rituāliem un dziesmām. Tā ir iespēja dziedāt dziesmas pašā jūras krastā, redzēt saulīti rotājamies un jūrā grimstam.

Jāņi

23.-24.06

Pāris nedēļas pirms Jāņiem jābrauc uz dzirnavām samalt iesalu, kā arī kviešus raušiem un baltmaizei un rudzus maizei. Nedēļu pirms Jāņiem sapļauj grīslī, lai uz Jāņiem gultās var nomainīt cisas. Pirms Jāņiem krāj biežpienu sieram un olas. Sieru sien jau savlaicīgi. Vītnes pin visu Jāņu nedēļu un

Jāņu dziesmas Ziedulejā Alsungā.
Foto: Dzintars Leja

glabā pagrabā. Vītnes un vainagus pēc svētkiem ārā nemet, bet saglabā un ap Ziemassvētkiem izbaro lopiem. Vismaz vienu vainagu saglabā līdz nākamajiem Jāņiem un kā ziedojumu sadedzina Jāņu ugunskurā. Tiek nojaukti vecie žogi un nopuvušie mieti, un vecie aizgaldi, ko aiznes uz ugunskura vietu. Jāņu vakarā līdz ar saules rietu aizdedzina ugunskuru – ne uz brīdi nedrīkst tapt tumšs. Vēlāk aizdedzina arī pūdēli, kuras kārti pušķo ar vītņi. Jāņu vakarā ganiem jāpušķo govīs, par ko saimniecei viņiem jāatlīdzina. Saimnieks Jāņu vakarā nomazgājas, nodzen bārdus un viens pats lēnām apstaigā laukus. Tiek pušķota aka un avots, pušķo arī maltuvi, klēts durvis ar ozola vītņiem, bet staļļa durvis – ar nezālēm (dadžiem, usnēm, nātrēm) un pilādža zariem, lai raganas izbada acīs. Istabas durvis rotā ar ozoliem vai liepām, retāk ar bērzu meijām (citur bērzus lieto tikai Vasarsvētkos). Grīdas istabās izkaisa ar kalmēm vai pojeņu (peoniju) ziedlapām. Agrāk par desmitiem viesi nenāk. Tos sagaida sētā, pacienā un tad visi dodas uz svinēšanas vietu. Jāņu svinēšanas vietā saimnieks un saimniece pirmo alus malku kā ziedojumu ielej ugunī. Senāk esot mests arī siera gabaliņš.

Jāņi ir auglības svētki. Tiek dziedāts, spēlēts un dancots līdz saules lēktam. Staigāšana no mājas uz māju īpaši nenotiek. Viesi pulciņos uz svinēšanas vietu nenāk pa galveno ceļu, bet pa takām, apvedceļiem. Iepriekš visi zina, kur ies, un par to brīdināti saimnieki. Jāņos Jānim liek galvā vainagu un viņu ceļ trīs reizes gaisā, saucot „urrā!”. Ja Jāņa nav, izvēlas brašāko puisī. Vainagu vienmēr liek galvā saimniekam. Jebkurš, nākot ciemos, parasti uzliek Jānim un saimniekam pa vainagam. Beigās Jānim ir vainagi uz pleciem (lielie), uz galvas, un, ja tur

Jāņu ielīgošana Alsungas novada "Kīšos".
Foto: Dzintars Leja

vairs nav vietas, arī uz rokām. Vainagi galvās ir Jāņiem un sievietēm. Meitām – ziedu vainagi (īpaši jasmīnu), bet sievietēm zāļu un liepu zaru vainagi. Meita var uzlikt vainagu savam puisim. Senāk vīriešiem pina arī lielos vainagus, kurus vilka pāri galvai uz pleciem, pa vairākiem vienu otram virsū.

Uz Jāņiem cep biezpienraušus, baltmaizi, sēj sieru. Cenšas ievest nedaudz siena, lai Jāņabērniem būtu, kur gulēt. Reizēm tālie radi neaizbrauc mājās un turpina svinēt līdz pat Pēteriem. Arī ugunsiskus reizēm kurina vēl vairākus vakarus. 24. jūnijā Svētā Jāņa Kristītāja Gudenieku baznīcā ir svarīgs dievkalpojums. Kolektīvi svētcēļinieku gājieni uz Gudeniekiem kā Zāļu dienā uz Jūrkalni neesot notikuši.

Tradicionāls Jāņu ēdiens –
kimeņu siers.
Foto: Dzintars Leja

Pēteri

29.06

Tos sauc arī par vecajiem Jāņiem. Pēteri ir tāda kā Jāņu atsvēte. Tā kā ir siena laiks, lielas svinības netaisa. Apēd pāri palikušo sieru un izdzer alu. Ēd zivis. Ap Pēterdienu apklust lakstīgala, beidzas ziedu laiks un sākas ogu laiks un īstais siena laiks. Ja pa Jāņiem noskatīta līgava, Pēteros brauc precībās.

Jēkopi

Jēkabi; 25.07

Uz Jēkopiem izkuļ pirmos graudus (pavisam nedaudz), samaļ un izcep kukulīti, ko saimniece dod labības pļāvējiem un statiņu (ķūķu) sējējām. Iet ciemos apsveikt Jēkabus un iemest kādu graķīti. Lielas svinības nerīko. Jēkabam darina vainagu no rudzu vārpām.

Annas

26.07

Šai dienā brauc ciemos. Sveicot Annas vārda dienā, sveicēji pin viņām kuplu vainagu. Lielas viesības nerīko, svin vakarā pēc darba. Citu īpašu tradīciju Annās neesot bijis.

Gudenieku pagastā izsenis ir tradīcija svinēt Annas un Jēkabus jeb saimnieku un saimnieču dienu. Ar skanīgu koncertu un dažādām saimnieču izdarībām un saimnieču sumināšanu šī diena tiek atzīmēta Basu tautas namā.

Zāļu dienas procesija ap Svētā Jāzepa
baznīcu Jūrkalnē.
Foto: Dzintars Leja

Māras, Zāļu diena

15.08

Līdz Māras dienai jāsavāc veselībai nepieciešamās zālītes, jo vēlāk tām vairs nav veselīgā spēka. Māras dienas tradīcijas īpaši svarīgas ir Jūrkalnē, kur tā tiek saukta par Zāļu dienu. Māras diena saukta arī par lopu svētdienu, jo tad varēts atvest kādu no mājdzīvniekiem pie baznīcas, kur prāvests to pasvētīja. Šajā dienā suiti arī no tālākām vietām dodas uz Jūrkalni dodas svētceļojumā no Alsungas uz Jūrkalni – ar kājām vai ratiem. Šai dienā apsvēta zāļu puškus, kuros ir jaunie dārzeņi un augļi (burkāni, zari ar āboliem, sīpoli un ziedi, piemēram, dālijas). Puškus Jūrkalnē apsvētīšanai liek baznīcā uz palodzēm. Pasvētītās zāles izmanto pārtikai, dod lopiem, glabā mājās īpašās vietās, arī skapjos. Ar tām īpašos gadījumos kvēpina istabas – kad kāds nomirst, kad lopi slimo, arī pērkona laikā. Svētītu zālīti var piemest lopu dzērienam. Arī Alsungā notiek zāļu pasvētīšana.

Ābolu balle Jūrkalnē

Noslēdzot vasaru, septembrī, Jūrkalnē jau tradicionāli notiek Ābolu balle. Ugunsplāvā tiek gaidīti jūrkalnieši un Jūrkalnes viesi, lai svinētu ražas svētkus. Šajā pasākumā neiztiek arī bez ābolu tirgus, kurā var iegādāties ābolus, koku stādus, ievārijumus, ābolu vīnus, keramiku. Nogaršot svaigi ceptas pankūkas ar ābolu zapti, plātsmaizes, ābolu kūciņas un citus garumus.

Katrā pasākumā tiek rīkotas ēdienu gatavošanas meistarklases, kurās tiek pētītas, izziņātas suitu ēdienu receptes, un uz vietas kopā ar pasākuma apmeklētājiem šie ēdieni tiek pagatavoti.

Mikeli

29.09

Suitu novada lielākie svētki, ko Alsungā svin trīs dienas, jo teijenes baznīca ir veltīta svētajam Miķelim. Baznīcā ir trīs dienās 40 stundu atlaidas (40 lūgšanu stundas, kad tiek piedoti grēki), kas noslēdzas ar vesperēm un procesiju.

Svētku svinēšana sākas piektdienā ar koncertu un Svēto Misi. Sestdienas rīts sākas ar ļaužu modināšanu, kad Alsungas ielās brauc „Suitu muzikanti” - spēlējot modina ļaudis un aicina uz tirgu laukumā pie baznīcas. Miķeļa gadatirgu pulcē tirgotājus laukumā pie baznīcas, tirgus laikā notiek pašmāju un viesu kolektīvu koncerts. Vakarpusē, kad satumst, notiek jautrs svētku gājiens „suitu izrādīšanās”, kad ikviens tiek aicināts piedalīties, lai pēc iespējas atraktīvāk prezentētu savu iestādi vai uzņēmumu. Pēc gājiena ļaudis pulcējās Pils pagalmā uz sadziedāšanos un kārtīgu izdejošanos Miķeļu ballē Alsungas kultūras namā. Svētdienā notiek Svētā Mise ar procesiju apkārt baznīcai, Misi celebrē Kurzemes diacēzes bīskaps, pēc Mises baznīcā uzstājās suitu etnogrāfiskie un folkloras ansambļi. Svētki noslēdzas ar kočas ēšanu baznīcas dārzā.

Pēc sentēvu tradīcijām Miķeļos visai labībai jābūt zem jumta. No Miķeļiem līdz Mārtiņiem bijis rijas kulšanas laiks, – ļoti smags, it sevišķi muižas laikos.

Suitu folkloras kopas koncertā
Svētā Miķeļa baznīcā Alsungā.
Foto: Dzintars Leja

Dievlūdzejā ar rožu kroni.
Foto: Dzintars Leja

Rožu krona mēnesis

1.-31.10

Katru dienu skaita rožu kroni.

Visu svēto diena

1.11

Skaita visu svēto Litāniju un dzied vesperes par mirušajiem. Iet procesijā pa baznīcu ar pieturām tāpat kā kapos. Sāk dedzināt svecītes kapos un skaitīt lūgšanas, caur kurām mirušajiem tiek iegūtas atlaidas. Ja nevar aiziet uz kapiem, lūgšanas skaita mājās. Uz kapiem iet visu nedēļu, lai iegūtu atlaidas.

Par mirušajiem lūdzas visu novembra mēnesi.

Mirušo piemiņas diena

2.11

Arī iet procesijā pa baznīcu ar pieturām. Tiek turēts dievkalpojums par mirušajiem. Senos laikos šajā dienā rijās klāja veļu mielastu pateicībā senču gariem, kuri veicinājuši mājas svētību un pārticību. Kapos kopiņas piesedz ar skujām un izrotā, arī dedzina svecītes (galvenā dedzināšana gan ir 1. novembrī). Daudzi pēc šīs dienas uz kapiem vairs neiet līdz pat pavasarim, lai netraucētu veļu mieru, bet citi to neievēro.

Mārtiņi

10.11

Mārtiņus kādreiz suitu novadā nav svinējuši, jo šis ir Mārtiņa Lutera vārds, kurš atkrita no katoļu baznīcas un izveidoja luterāņu baznīcu. Arī bērņus suitu novadā šī paša iemesla dēļ ļoti reti saukuši par Mārtiņiem. Mūsdienās tiek atzīmēta Mārtiņdiena līdzīgi kā citur Latvijā.

Līdz Mārtiņiem jābeidz labības kulšana un pēc tiem sāk mīstīt linus.

Adventes

Pestītāja piedzimšanas gaidīšanas laiks. Ar Adventes pirmo svētdienu sākas baznīcas gads. Spēlēt mūziku Adventes laikā var tikai dievkalpojumā. Atturas no jautrības, cenšas nerīkot laulības. Dzied īpašas adventes dziesmas.

Mārtiņdienas svinētāji.
Foto: Dzintars Leja

Adventa vainags.
Foto: Dzintars Leja

Ziemassvētki un ķekatas

Ziemassvētki ir lieli baznīcas svētki. Agrākos laikos dievkalpojums (Ziemassvētku vigīlijas) ilga visu nakti. 24. decembrī neēda gaļu – tikai no rīta, pārbraucot mājās, varēja sākt ēst gaļas ēdienus. Naktī no 24. un 25. decembri mājās dedzina gaismu. Agrākos laikos tas bija no rāceņa (kartupeļa) izgriezts gaismeklis ar aitu taukiem, vēlāk – sveces un petrolejas lampas. Ziemassvētkus svin trīs dienas: 25., 26. un 27. decembrī.

Ieskatam fragments no J. Šperliņa grāmatas „Suitu kāzas un ķekatas”.

„Suitu novadā (resp. Alsungas, Gudenieku, Bases un Jūrkalnes pagastos) bija paraša Ziemassvētku laikā (no Ziemassvētkiem līdz Jaungadam) iet ķekatās. Ārpus šī laika atšķirībā no kaimiņu apvidiem Suitu novadā ķekatās negāja, jo katoļiem bija klusais laiks. Vēlākos laikos ķekatas gāja tikai Ziemassvētkos. Iet ciemos bez uzaicinājuma neturēja par visai pieklājīgu un parasti kautrējās to darīt, turpretī staigāt apkārt pa mājām kā ķekatniekiem bija atļauts. Ķekatnieki vienmēr bija jāuzņem un jāpacienā. Ķekatniekiem jeb ķekatu bērniem, kā toreiz viņus sauca, bija jāmaskojas. Pārgērbās par lāci, āzi, zirgu, dzērvī, stārķu vai citu kādu dzīvnieku. Bieži vien pārgērbās par čigāniem. Ņēma līdzī arī kokles, vēlāk ermoņikas un vijoli.”

Ķekatu dziesmas bija saistītas ar Ziemassvētkiem:

Kas tur rībina

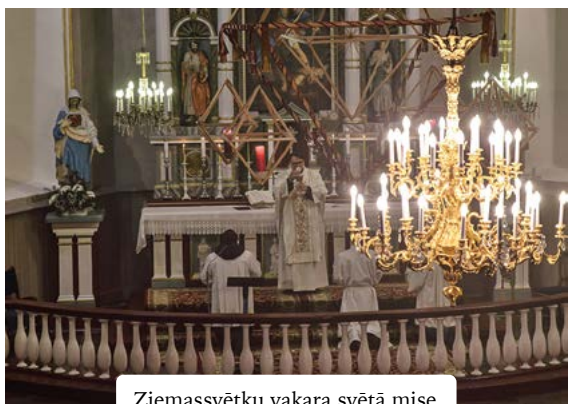
Uz istabiņu?

Ziemssvētki dancina

Sav' kumeliņu.

Betlēmes aina baznīcā
Ziemassvētku laikā.
Foto: Dzintars Leja

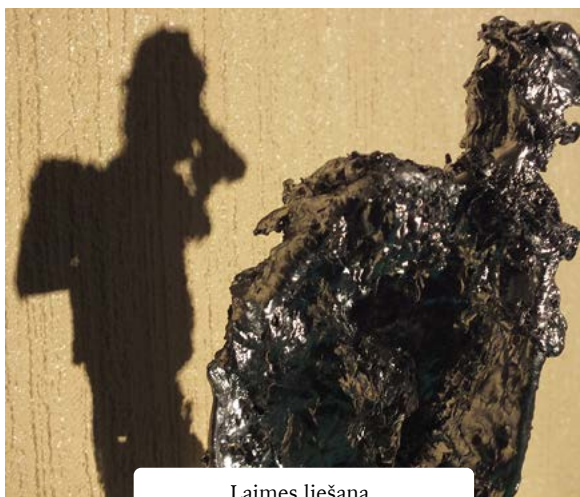

Ziemassvētku vakara svētā mise
Alsungas svētā Miķeļa baznīcā.
Foto: Dzintars Leja

Vecgada vakars

31.12

Vecgada vakarā lej laimes un zilē. Izlietās laimes groza sveces gaismā un pēc ēnām uz sienas mēģina paredzēt, kas sagaida nākamajā gadā.

Laimes liešana.
Foto: Dzintars Leja

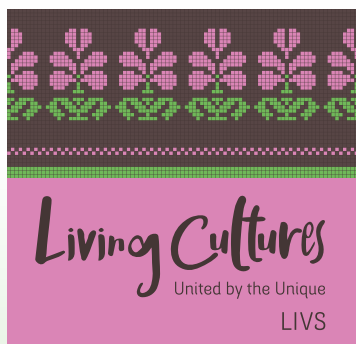
Literatūra:

Informācijas avoti: www.suitunovads.lv

-gadskārtu paražas

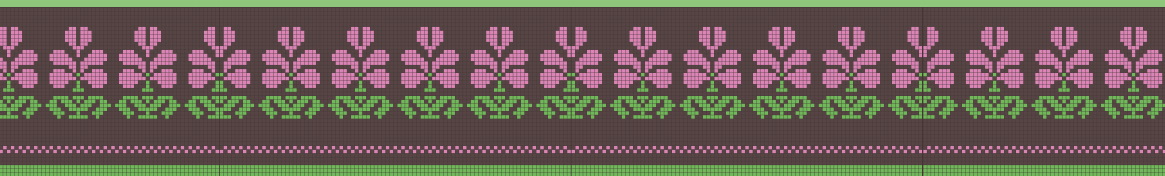
„Suitu kāzas un ķekatas” J. Šperliņš, Latvijas Folkloras krātuves izdevums, Rīgā, 1937.

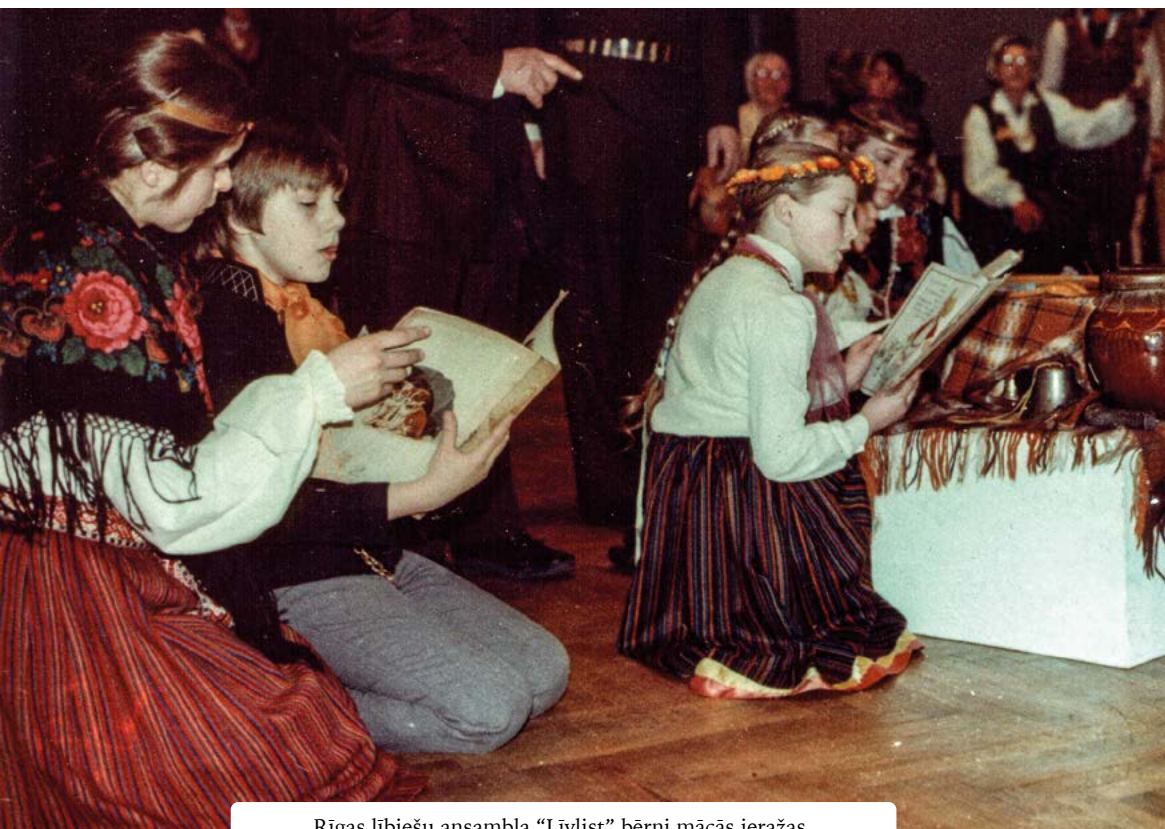

LĪBIEŠU SVĒTKI UN SVINAMĀS DIENAS

ZOJA SĪLE

Rīgas lībiešu ansambļa "Līvlist" bērni mācās ieražas.
Foto: No Zojas Sīles privātās kolekcijas

Āiga muinizāigas

Laiks senatnē

Kopš sendienām Lībiešu krasta ļaudis dzīvojuši saskaņā ar dabu, tās gadalaiku maiņām. Darbus darīja piemērotā laikā, kuru vēroja un ievēroja. Savs laiks tika ierādīts atpūtai un svētkiem, bet, lai labāk veiktos, ņēma vērā daudz ieražu un paradumu, kā arī aizliegumu. Tomēr arī mācījās no citiem, sākotnēji gan salīdzinot „mūsu” un „viņu” ieražas, tad laika gaitā pārņemot tās gan no latviešiem, gan igauņiem.

Gads lībiešu valodā ir āigast. Šis vārds, tāpat kā igauņiem, veidojies, izsakot laika plūduma un atkārtotības ciešo sakarību – *no laika laikā*.

Senajos laikos vienu gadu no otra atdalīja netverama līnija, kura iezīmējās vēlā rudenī, kad beidzās vasaras laiks, bet sākās ziemas laiks.

Savukārt pavasaris nāca ar gājputnu ierašanos, bet rudens - ar putnu aizliedšanu.

Senās laika skaitīšanas tradīcijas bērni uzzināja un iemācījās no vecajiem ļaudīm garajos rudens un ziemas vakaros, klausoties atmiņu stāstus un tautsdziesmas, iegaumējot parunas un sakāmvārdus, minot mīklas, ejot rotaļās, spēlējot spēles, kā arī piedaloties ikdienas gaitās.

Mīkla: „Vecā ozolā divpadsmit ligzdu, katrā ligzdā četri putni, katram putnam septiņi dēli, katram dēlam savs vārds.” (Gads)

/Pizā-Miķeltornis, teic. Jānis Princis jun./

Zvejnieku bauslis: „Viss, kas pie zvejas nāk priekšā, jāizdara tā, kā tas saderas ar jūras darbu un jūras būšanu.”

/Pizā-Miķeltornis, teic. Jānis Princis jun./

Tautsdziesma:

„Jaudā, jaudā, saule tecēt, kur tecēja ūdentiņis,
Nodilusi mana vīze, beidzās mana maizes nuka.”

/Īra-Mazirbe, teic. Marija Andersone/

ŪDĀIGASTKŪ - JANVĀRIS

Tōnnizpāva

Teņa diena, 17.01

Trīs nedēļas pēc Ziemassvētkiem lībieši svinēja Teņa dienu - cūku svētkus. Teņa dienas rītā vārija cūkas galvu. Kad tā bija notiesāta, kaulus aiznesa uz tuvējo mensti, līb. **menšt**, jeb priedulāju, kur vasarā cūkas tika ganītas. Tad tās būs rāmas un paklausīgas, bet miežiem druviņā izaugs garas vārpas.

Šajā dienā nedrīkstēja darīt nevienu darbu, kas saistīts ar zveju, - ne tīklus aust, ne diegus vērpt, jo cūkas, negantnieces, vasarā atnāks uz jūrmalu un plēsīs no vabām tīklus nost!

Dažas dienas pēc Teņa dienas jāievēro arī Bašķu dienu, līb. **Bašķpāva**, kura veltīta govju veiksmi.

Mīkla: „Kas tā par mucu, kura brēc, kad no tās dzer. Tie, kuri dzer, gan nebrēc.”
(Cūka ar sivēniem)

/pier.E.N.Setele/

Vērpjamais ratiņš Latvijas Etnogrāfiskajā
brīvdabas muzejā (LEBM).
Foto: No Zojas Siles privātās kolekcijas

Tiklu lāpmais ārķis Latvijas
Etnogrāfiskajā brīvdabas muzeja
lībiešu sētā Dēlini.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

Sakāmvārds: „Cūka paliek cūka, kaut tai arī zelta gredzens būtu šņukurā.”

/Pizā-Miķeļtonis, teic. Jānis Princis jun./

Sāpju remdēšanas vārdi:

„Vepra vārds, sivēna pātars, apkārt paksim, pampāls mutē,
Akmeņi sten, pakši kauc: of, of, vesels, vesels!”

/Irē-Mazirbe, teic. Emīlija Ermanbrika/

Tautasdziesma:

„Ak, cūku Tanīs, tu labs gāduls,
Tu gāde taukus, kāpostiņus,
Tenis-našķis, Tenis-Bašķis,
Klimpu rīļa, utu bīļa. Of-of, deš-deš!

/Sīkrōg-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

KĪŅDŌLKŪ - SVEČU MĒNESIS (FEBRUĀRIS)

Kīņdōlpāva

Sveču diena, 2.02

Sveču diena bija baznīcas svētki, to svētīja ar svecēm un skaliem, kaut tumsa šajā laikā jau atkāpjas un dabā jūtama pavasara tuvošanās. Tādēļ vēroja laiku, lai zinātu, kāda būs vasara un siena laiks.

Saule Sveču dienā liecināja par labu vasaru un skaistu laiku sienu „dzīvo-jot”, jo lībiešu jūrmalas ciemos darbus, kas saistīti ar siena pļaušanu, žāvēšanu, grābšanu, kaudzēs likšanu, sauca par „dzīvošanu”. (dzīvot, strādāt, līb. **jellō**)

Sveču dienā ēda biežputru, kā arī tauku virā mērcētus raušus, dzēra alu.

Mīkla: „Naktī nēsā zelta kroni, dienā melnu.” (Skalturis, svečturis)

/Pizā-Miķēltornis, teic. Jānis Princis jun./

Sakāmvārds: „Ja Sveču dienā tik daudz saule spīd, ka vīrs var zirgam mugurā uzkāpt, būs labs siena laiks.”

/Īra-Lielirbe, teic. Didriķis Didriksons/

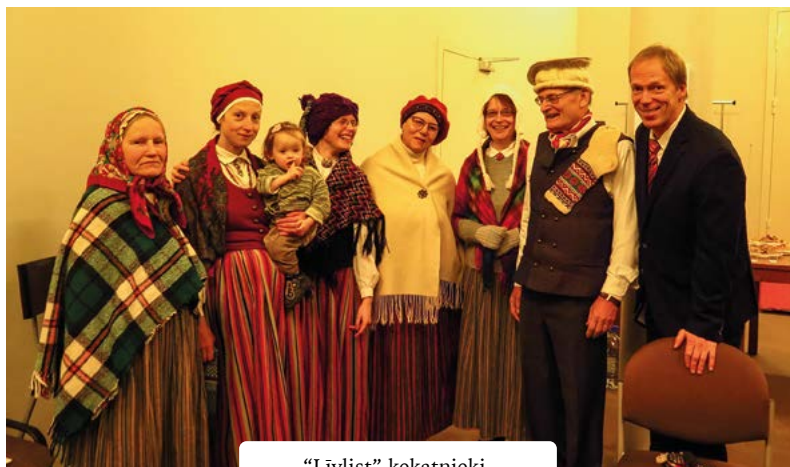
Tautas ziņģe:

„Tas ziem iet pe galems,
Tas taukpodiš a!
Ku ronams tas degamtauks
Ku ronams tas dakt?”

/teic. nezināms, no ansambļa „Līvlist” arhīva/

Putras blodas uz
saimes galda LEBM.
Foto: No Zojas Sīles
privātās kolekcijas

“Līvlist” ķekatnieki.
Foto: No Zojas Sīles
privātās kolekcijas

Maķikšpāva

Matīsa diena, 24.02

Matīsa dienu jau uzskatīja par pirmo pavasara dienu. Ap kokiem un krūmiem saulē kusa sniegs, bet vēji Matīsa dienā vēstīja, kādi tie būs vasarā.

Šajā dienā no ziemas miega modās čūskas, tārpī un kukaiņi, tādēļ bija jādara viss, lai šīs neradības vasarā pārmērīgi nesavairotos. Nedrīkstēja mazgāt veļu, citādi kodes sabojās drānas. Bija aizliegts „pacelt uguni” istabā, t.i. apgaismot istabu, jo tad mušas vasarā neganti kodīs. Matīsa dienā nedrīkstēja no meža vest ne malku, ne sienu, lai neatvilinātu uz sētu čūskas. Pret čūskām arī vilka striķa galu trīs reizes ap māju, tad pameta to uz lielceļa. Izslaucīja istabu, grūžus tāpat aiznesot uz lielo ceļu. No mušām varēja tikt valā, tās maļot ar tukšu dzirnakmeni.

Ticējums: „Vakarā kādam jāsit ar āmuru pa sienu, prasot: ”Ko tu klopē?” Otrs atbild: ”Dzen muš’ un kukaiņš siene iekše!”

/Vaid-Vaide, teic. Andrejs Launics/

Tautasdziesma:

„Šovakar, šovakar mūsmeitai kāzas:
Suns vāra mencīņu, kaķis klāj galdu,
Circeņi spēlē, prūši, blusas danco.”

/Vaid-Vaide, teic. Katrīna Zēberga/

Vastalovā

Vastlāvji, Meteņi; laika posmā no 9.02 līdz 7.03

Vastlāvji lībiešiem bija nozīmīgi un priecīgi svētki. Tas bija pirmsgavēņa laiks, kad vēl varēja sātīgi paēst, kā arī, zvejas laikam tuvojoties, sanākt kopā un, alu dzerot, pārrunāt kopīgi darāmos zvejnieku darbus, īpaši – kurš ar kuru kopā sēdēs vienā laivā.

Sievām Vastlāvjos bija pat uz trim dienām jāpārtrauc ziemas laika darbi - aušana un vērpšana, skaisti, balti jāsagērbjas un jādodas ķekatās. Ķekatnieces, līb. **kākanikād**, rotājās krāsaina papīra kroņos un lentēs, apvilka baltus, garus veclaiku kreklus, ietinās palagos. Viņas kļuva par līgavām, bet viena no tām bija snauduļotāja, līb. **tukīl**, kurai bija līdz vērpjamā vārpstiņa. Tā bija jādara, lai izdotos lini.

Vastlāvjos dziedāja un dancoja, ķircinājās. Tā kā šajā laikā sāka dzimt jēriņi, kazlēniņi un teliņi, ķekatnieces apdziedāja māju saimniekus un saimnieces, gan labu izdošanos vēlot, gan, ja viņus nepamieļoja, arī klibus lopiņus atdarinot.

Mikla: „Zila kā debess, nav debess; zaļa kā zāle, nav zāle; balta kā sniegs, nav sniegs; dreb kā pērcons, nav pērcons.” (Jūra)

/Sīkrōg-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

Sakāmvārds: „Kas nezvejo, tas arī neko nenokēr.”

/Pizā-Miķeļtornis, teic. Jānis Princis jun./

Ķekatnieku dziesma:

„Zingi, pringi, Vastalovā, ē, Vastalovā!

Šotēs, šotēs, glāb sōv īlan, vis’ še bare, īlan zadzēj,

Šomāt, šomāt, plēš sōv gultsmais, ber čūbs plāne, ķeknek dances!

Strop, strop tovs jēriš, strop, strop tavs aitiš, strop, strop tavs auns!

Klibe tovs jēriš, klibe tovs aitiš, klibe tovs ouns!”

/teic. nezināms, no ansambļa “Līvlist” arhīva/

Tūgōpāva

Pelnu diena; pēc Metenjiem

Pelnu dienā lībiešu ciemos „dzen ārā gaļu un ņem iekšā zivis”. Tad nu taisīja vaļā sālīto zivju mucas, nesa uz galda cietzāvētās butes jeb lestes, lib. **liestād**. Gaļas pavasari bija maz atlicis, turklāt pie kaimiņiem katoļticīgajiem bija gavēņa laiks.

Lai bērni klausītu un nepārkāptu aizliegumu, pie viņiem lībiešu zvejnieku sētās nāca ”vēdergriezēji”. Tie bija vīri pelnos un sodrējos noziestiem viepliem, bruņojušies ar sarkaniem koka nažiem vai zobeniem, nesot līdzī „asins trauku”, garas koka adatas ar lina šņori, arī pelnu maisus... Visi sētas ļaudis tika tirpināti, vai kāds nav gaļu ēdis. Tad kārumnieku stiepa uz sola, jokojo atgrieza vaļā vēderu, izņēma gaļu, ieliekot iekšā zivis vai pelnu maisiņu, tad ar dižadatu šuva ciet.

Sievām Pelnu dienām bija jāmazgā veļa, tad tā kļuva balta. Bet maizi cept nedrīkstēja, citādi tā sapeļēja. Nedrīkstēja arī aitas cirpt.

Mikla: „Dzelzs zirgs, linu aste.” (Adata ar diegu)

/Kūolka-Kolka, pier. E.N.Setele/

Sakāmvārds: „Kur gaļu cep, tur tauki pil.”

/Sīkrōg-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

„Ķekatnieku dziesma”:

„Es redze, kur glāb gālsgabal saimnic:

Zuprāciņ čupe, dūmistabe.

Es iegāj ižjemt, man sadūr aciņ,

Nu tece asriš līdz pat vidnakt!”

/teic. nezināms, no ansambļa “Līvlist” arhīva/

KIEVĀDKŪ - PAVASARA MĒNESIS (MARTS)

Mōripāva

Māras diena; 25.03

Ap Māras dienu pavasaris jau bija klāt. Lībiešu ciemos istabā darāmo darbu vietā stājās āra darbi. Tomēr laiks bija grozīgs. Tādēļ laiku Māras dienā pareģoja pēc Sveču dienas, bet Māras dienā zīlēja, kāda būs Jurģu diena.

Tajos senajos laikos lopus laida laukā no kūtim agri, jo trūka lopbarības. Pirmās dzina ārā cūkas. Lielākajai cūkai deva „atslēgu” līdzī, lai pašas meklē ēdienu. Lai pievilinātu veiksmi, vārīja cūkas galvu, bet kaulus vēlāk nesa uz lauku vai mežmalu, kur rakņājās cūkas, un deva tām kaulus apskrubināt. Iedeva arī miežus, lai vasarā cūkas mierīgi ganītos. Vakarā, dzenot cūkas mājās, no meža pārnesa jaunas egles galotni, no kā darināja putras mieturi, līb. **māndriks**. Putraimu putra bija Māras dienas ēdiens.

Sievas cirpa aitas, bet pašas ķemmēties nedrīkstēja, lai vistas vasarā pagalmā pārmēru nekašņājas, bet vīri izslaucīja skursteņus.

Mīkla: „Tēvs vēl nav dzimis, dēls jau kāpj uz jumta.” (Dūmi no skursteņa)

/Pizā-Miķeltornis, teic. Jānis Princis jun./

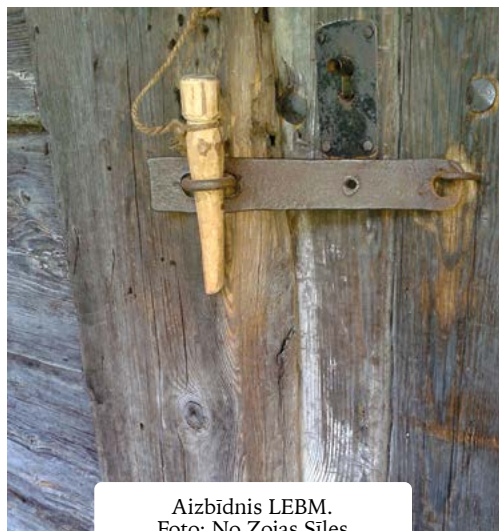
Ticējums: „Lopus pirmoreiz pavasarī no staļļa izlaižot, vajag zem sliekšņa nolikt dunci vai vecu izkapti, lai lopi kāpj pāri, tad lopu kājas būs stipras kā dzelzs, lopi neklībos.”

/teic. nezināms, publ. Jūrnieceības rakstu krājumā/

Tautasdziesma:

„Kur tu ej, Māras meita,
Zelta slota padusē?
Māras grīdu slaucīt iešu,
Mārai nāks zelta viesi.”

/teic. nezināms, pier. Oskars Lorits/

Aizbīdnis LEBM.
Foto: No Zojas Sīles
privātās kolekcijas

Putnu modināšana Kolkas jūrmalā.
Foto: Aldis Pinkens

Lejāvōtāmōd

Liieldienas

Liieldienas, Zaļā Ceturtdiena, līb. **Sūr neļļōndpāva**, Lielā Piektiena, līb. **Til-brēḑig**, lībiešiem Kurzemē bija lieli svētki. Lībiešu tautas garamantu pētnieks, igaunis Oskars Lorits, ko lībieši dēvēja par Baltgalvi, līb. **Vāldapā**, uzskatīja, ka senatnē Liieldienas bijušas gada galvenie godi. Tie bija cieši saistīti ar baznīcas svētkiem.

Ticēja, ka Lielajā Piektdienā dzimušie spēj redzēt mirušos garus, bet, ja māte jaundzimušo zīda trīs Lielās Piektdienas, tas kļūst par burvi.

Tīkli Zaļajā Ceturtdienā bija jāizkūpina ar skudru pūzni, lai tajos būtu daudz zivju. Toties lopiem nedrīkstēja dot siltu dzeramo, citādi tie vasarā bīzos.

Tāpat kā kaimiņtautas, lībieši priecājās, ka Liieldienās saulīte rotājas. Saulei par godu notika pušķošana. Ar zaļiem skujkoku zariem pušķoja laukus, istabas un laivas. Svētku rītā saimnieces nesa ziedojumu Jūrasmātei, līb. **Mierjemā**. Deva degvīnu, baltmaizi, cukuru, runājot: "Ņem tagad, Jūrasmāt, kad tev dod, neņem tad, kad nedod!"

Vispilgtākā ieraža Liieldienās bija putnu modināšana. Andrejs Štālers no Kolkas par to stāstījis: "Mana vecāmāte Liieldienu rītā ņēma mani un citus mazbērņus pie rokas, teikdama: "Nāciet nu, nāciet, iesim pretī pavasarim!" Viņa veda mūs uz jūrmalas kāpām, kur bija zemē iesprausta izpušķota egle. Tur vecāmāte pati dziedāja un lika mums – bērniem – dziedāt: "Čī-čā, putniņi, nu jums laiks

augšā celties!” Lībieši ticēja, ka putni ziemā nav aizlidojuši, tie tikai guļ kaut kur noslēpušies. Lai tie mostos un atgrieztos, jādzied īpaša dziesma, stāstot, cik lībiešu krastā laba dzīve.

Tad nu jaunieši pušķoja egli jeb ”putnu krūmu”, gāja uz kāpām, dziedāja, modināja putnus, bet, mājās nākot, salauza bērza zarus, ar kuriem iepēra gan saimes ļaudis, gan lopiņus. Tā darīja, lai veiktos un izdotos, jo zināja, ka labā nav daudz, visiem nebūs gana!

Lieldienu dziesma:

„Čīcorputni, čīcorputni, nu ir laiks augšā celties. Čīcor, čīcor!

Gulējuši garu miegu, nakšu naktīm, dienu, dienām.

Treknās plekstes mūsu jūrā, vājās plekstes citā jūrā.

Labie zvēri mūsu mežā, vilki, lāči citā mežā.

Labie puīši mūsu ciemā, niknie puīši citā ciemā.

Čaklās meitas mūsu ciemā, laiskās meitas citā ciemā. Čīcor, čīcor!”

/teic. nezināms, pier. H.Tampere/

KŌĻIMKŪ - SULU MĒNESIS (APRĪLIS)

Jūrikšpāva

Jurģu diena; 23.04

Pirms simts un vairāk gadiem Jurģu dienā, kā stāstījusi Trīne Geige no Kolkas, lībiešu ciemos, tāpat kā citviet, notika liela mainīšanās jeb jurģi. Ļaudis mainīja saimniekus. Tādēļ šo mēnesi dēvēja arī par Jurģu mēnesi.

Tomēr šie bija arī zirgiem veltīti svētki. Sākās lauka darbi, kur bez laba zirga nevarēja iztikt. Jurģos zirgiem deva zirga pulksteni (zvanu), piepildītu ar auzām, lai pieguļā zirgu tālu dzird, jo sargājās no vilkiem. (Pulkstenis un zvans līb. **kīela**).

Gani Jurģu dienā pušķoja savas rīkstes ar raibiem dzīpariem, bet, pārnākot no ganiem mājās, rīkste bija jāiesprauž īpašā sprunguļu un zaru kaudzē, kura bija neaizskarama. Ja kāds savu rīksti vienkārši aizmeta, tādām vilki un dažādas sērgas nodarīja lielu postu.

Mīkla: „Kas mūžam staigā uz galvas?” (Zirga pakavu naglas)

/teic. nezināms, pier. E.N.Setele/

Ticējums: „Gans, pirmo reizi ganos būdams, nedrīkst sēdēt, jo tad vasarā vilks nākot lopos un, var gadīties, „divkāju vilks” nolaupa pašu ganu meitu.”

/teic. nezināms, publ. Jūrniecības rakstu krājumā/

Libiešu sēta gaida jurgotājus LEBM.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

Ganu ceļš LEBM.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

Tautasdziesma:

„Tad, kad zirdziņš soļos iet, ilkss zvaniņš skan:

-Reinu Pricis ar Dīķi, Reinu Pricis ar Dīķi,-

Zirgs, kad rikšo, zvaniņš dzied:

-Kunkuļputra, kunkuļputra.-

Ašāk, dēliņ, ašāk!”

/Sīkrōg-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

LĪEDŌDKŪ - LAPU MĒNESIS (MAIJS)

Niklōkspāva

Niklāva diena; 9.05

Pavasara Niklāva diena lībiešiem nebija īpaši svinama, taču vēroja, vai šajā dienā uz zemes nolaižas stārķis, tad tajā gadā jūrā nosliks daudz vīru. Bet miķeltornieks Jānis Princis teicis, ka sievas nedrīkstēja darboties ar adatu, tad zirgiem acīs augšot katarakta.

Rištāvad ja suižpivād

Krusta dienas un Vasarsvētki

Šie bija baznīcas svētki ar mainīgu datumu. Teica, ka pirmajā Krusta dienā svētki ilgst līdz pusrītam, otrajā – līdz pusdienlaikam, bet trešajā – svētki ir visu dienu. Nedrīkstēja trokšņot, lai vasarā neiesper zibens. Nedrīkstēja sēt, lai sējumus nenosistu krusa. No kokiem nedrīkstēja plēst lūkus. Arī kaimiņtautas šajā dienā raudzījās, lai neviens nedara pāri dabai.

Uz Vasarsvētkiem mājās nesa jaunus bērziņus. Ganiņi lopiem pina vainagus. Ar bērziem rotāja baznīcu.

Ticējums: „Šai dienā pļavas jāsvētī ar krustu.”

/Vaid-Vaide, teic. Andrejs Launics/

Sakāmvārds: „Sauss marts gaida slapju aprīli, vēsu maiju, bet sausu un siltu jūniju.”

/Pitrōg-Pitrags, teic. Pēteris Dišlers/

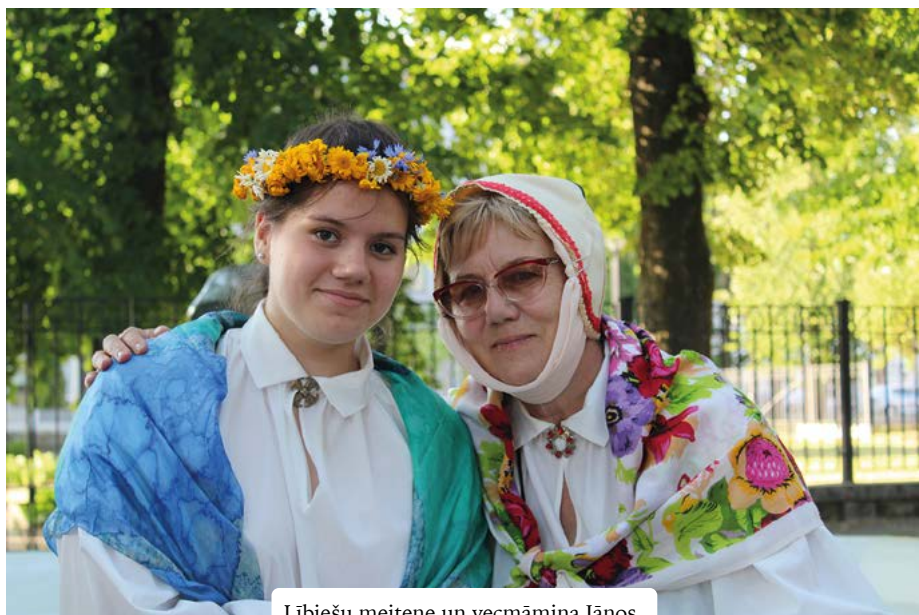
Tautasdziesma:

„Tā nebija zelta slota,
Tā bij' bērza pazarīte.
Slaucīš' pirti, pirtes priekšu,
Lai var tīri nomazgāties.”

/teic. nezināms, pier. Oskars Lorits/

Miķeltorna baznīca.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

Libiešu meitene un vecmāmiņa Jānos.
Foto: No Zojas Siles privātās
kolekcijas

JŌŅKŪ - JĀŅU MĒNESIS (JŪNIJS)

Jōņpāva

Jāņi; 24.06

Jāņus libieši svinēja līdzīgi un kopā ar kaimiņiem latviešiem. Šajā vasaras laikā galvenokārt bija jārūpējās par topošo ražu, tādēļ pušķoja laukus un istabas, arī paši rotājās ar vainagiem, priecājoties par jaunību, domājot uz nākamo dzīvesdraugu.

Darīja un dzēra alu, devās tuvos un tālos ciemos, dedzināja Jāņu ugunis. Atšķirībā no zemniekiem ugunskurus dedza arī jūras malā, kur tos tālu varēja redzēt.

Vāca Jāņu zāles, kuras deva govīm, kad tās nāca slaucamas.

Pēc Jāņiem sākās siena laiks, pēc tam labības pļauja. Vasara bija arī visražīgākais gadalaiks zvejošanai. Līdz pat rudenim lielas svinēšanas vairs nebija.

Mikla: „Zila govs laiza zaļu zemi.” (Izkapts)

/teic. nezināms, pier. E.N.Setele/

Sakāmvārds: „Kas mīlestību sēj, tas mīlestību pļauj.”

/Lūž-Lūžņa, teic. Jānis Belte/

Jāņu dziesma:

„Jānis gāja sienu pļaut, koskē, kōngsē,
Trīs kažoki mugurā, koskē, kōngsē.
Nenoplāva gailim čupu, koskē, kōngsē,
Nedz ar kazai kumosīņu, koskē, kōngsē!
Tiņ, toņ, zemnieciņ, gara vīze kājās, lī-ī-gō!
Kripš, kropš gramstijās ar to dunci sānos, lī-ī-gō!”

/Sīkrōg-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

ĀINAKŪ – SIENA MĒNESIS (JŪLIJS)

Jōkōpāva

Jēkaba diena; 25.07

Jēkaba dienā lībiešiem bija robeža gan darāmajos darbos, gan ēdienos. Sienā pļāvā bija jau jābūt siena kaudzei, bet galdā jau varēja likt pirmos jaunos kartupeļus.

Mēdza teikt, ka jūlija beigās Jēkabs jau met jūrā pirmo akmeni, lai būvētu tiltu uz ziemu. Tā kā tas bija siena laiks, ticējumi un ieradumi lielākoties saistīti ar to.

Ieraža: „Kad pļauj sienu un sāk pie šķūņa pļaut, tad tas, kurš izpļauj šķūņa durvju priekšu, ņem pirmā izkopts cirtuma tiesu, iemet šķūnī un pats skaļi nozviedzas, lai saimniekam augtu dūšīgi zirgi. Ja šo sauļas tiesu šķūnī iemet pļāvējs, tad zirgiem dzims kumeļi – zirgi, ja met šķūnī meita, kura grābj, tad dzims kumeļš – ķēve.”

/Vaid-Vaide, teic. Katrīne Zēberga/

Tautasdziesma:

„Jāns liels uz siena kaudzes,
Jēkabs liels uz rudzu kaudzes!
Oi-di-rīdi, oi-di-rīdi, rīdi, rīdi!”
/teic. nezināms, no ansambļa „Līvlist” arhīva/

Siena dzīvošanas laiks LEBM.
Foto: No Zoja Sīles privātās
kolekcijas

Aka LEBM.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

Maizes krāns Latvijas Etnogrāfiskā
brīvdabas muzeja lībiešu sētā.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

VĪĻAKŪ - LABĪBAS MĒNESIS (AUGUSTS)

Lovātšpāva

Labrenča diena; 10.08

Šo dienu lībieši sauca arī par Ugunsdienu. Tāpat kā kaimiņtautām, šajā dienā nedrīkstēja kurināt riju, jo sargājās no ugunsgrēka. Ja Labrenča dienā bija sauss laiks, krāsni un mājas apšļakstīja ar ūdeni, kas atgādināja par lietu.

Tajā pašā laikā Labrenča dienā zināja, ka jūrā būšot deviņi vīļņi, kas plēsīs un mudžinās tiklus, tādēļ zvejojot nedrīkstēja.

Ticējums: „Ja tālumā redz ugunsgrēku, tad uz krāsns jālej uguns, tad uguns nekaitēs.”

/Pizā-Miķeltornis, teic. Jānis Princis jun./

SIGŽKŪ - RUDENS MĒNESI (SEPTEMBRIS)

Mōripāva

Māras diena; 8.09

Septembra Māras diena libiešiem bija ļoti svarīga, jo tajā dienā Dundagā notika gadatirgus. To sauca arī par Dižmāras tirgu. Ļaudis no jūrmalciemiem brauca uz Dundagu ne tikai tirgoties, bet arī satikties un izpriecāties. Šai dienai par godu kāva aitu, cepa baltmaizi.

Sakāmvārdi:

„Lācis vēl mežā, bet āda jau tirgū.”

/Sīkrog-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

„Tirgū gājēji ir trīs –

mijējs, pircējs un zaglis.”

/Īra-Lielirbe, teic. Mārtiņš Lepste/

Tautasdziesma:

„Kur tu iesi, lutausīt,

Cauras bikses kājās?

Krogū iešu alu dzert,

Skaistas meitas dancināt.”

/Kuostrōg-Košrags, teic. Kristīne Demberga/

Mikļpāva

Miķeļdiena; 29.09

Miķeļi bija svarīgākā rudens diena. Zvejnieki Miķeļos jūrā negāja. Kāva aitas, gatavoja labākus ēdienus, svinēja. Aitas gaļa ap Miķeļiem esot varen garda. Labībai jau vajadzēja būt apcirknī, tādēļ ņēma slotas un vēcināja, dzenot prom žurkas. No kartupeļu laukiem izravēja nezāles un sadedzināja.

Pēc Miķeļiem zirgus pieguļā vairs nelaida, tos lika kūtī, noņemot zirga kakla pulksteni. Deva auzas, kurām pielika bebrukārklus, grauzdētus rudzu graudus, sēru, lai zirgi būtu veseli un stipri. Tika arī slēgtas staļļa durvis, jo sākās zirgu zagšanas un vilku laiks.

Miķeļdienā meitām beidzās cerība iziet pie vīra. Kura nav pie vīra izgājusi, tai bija jāciešas līdz nākamajai vasarai, buroties un zīlējot, no kurienes precinieks nāks.

Klēts Latvijas Etnogrāfiskajā
brīvdabas muzejā.
Foto: No Zojas Sīles
privātās kolekcijas

Pēc Miķeļiem laiku skaitīja pēc mēness, ne saules. Tas bija arī veļu laiks, kas ilga līdz Mārtiņiem. Veļu laikā baroja mirušos tuviniekus, aiznesot putru, gaļu uz pirti, nolika uz krāsns vai uz saimes galda.

Ticējums: „Stiprāks vējš gaidāms no tās puses, kur biezāki mākoņi. Rudenī, pēc Miķeļiem, vējš gaidāms no skaidrās puses.”

/Vaid-Vaide, teic.Alfons Bertholds/

Sakāmvārds: „Kur vilks plēš, tur tas neēd.”

/Vaid-Vaide, teic.Katrīne Zēberga/

Tautasdziesma:

„Mik, Miku, Mikālīti,
Kādas auzas tev izauga?
Aitu auza, zaķu auza,
Sarkanā, dzeltenā.
Meža auza, pļavu auza,
Vējene, velnene.
Oi-di-rīdi, oi-di-rī-di, rīdi, rīdi!”

/teic. nezināms, no ansambļa "Līvlist" arhīva/

Libiešu līgava un kāzu viešņas.
Foto: Ainars Gaidis

KĪLMAKŪ - SALA MĒNESIS (NOVEMBRIS)

Mārtpāva

Mārtiņi, 10.11

Ar Mārtiņiem beidzās arī darāmie darbi, sākās rudens un ziemas laiks. Lībiešu ciemos šajā laikā gāja ķekatās. Kaimiņiem latviešiem tāda paraduma rudenī nebija, toties Igaunijā gan, jo sevišķi Sāmsalā. Arī radu tautas – somi un karēļi –, pieminot mirušos, tērpās maskās.

Ķekatās Mārtiņos gāja jauni vīrieši, kuri vilka mugurā otrādi apgrieztus aitādas kažokus, apjoztus ar salmu grīstēm, sejas aizklāja ar papīra maskām. Īpaši ieģērba Mazā zirga un Lielā zirga jāvējus. Mazajam bija jābūt veiklākajam dancotājam, kura zirgam ausis darināja no ādas, uzvilka apzeltītus apaušus, pierīkoja lina asti, kaklā uzkāra zvaniņu. Lielā zirga puisim bija jābūt visdūšīgākajam. Tā zirga mugura bija no dēļa, nāsīm izvēra ķēdes. Kad ķekatnieki devās gājienā, priekšā gāja spēlmanis, skanēja maršs. Katrā sētā dzina jokus, spēlēja un dancoja. Šai dienai par godu kāva lopus, darīja desas, brūvēja alu. Saimniekiem bija svarīgi ķekatniekus pacienāt. Deva arī pupas un zirņus, kas vienlaikus bija arī veļu laika ēdiens. Bērniem bija jāatrāda lasīt prasme, tiem vajadzēja arī no galvas skaitīt lūgšanas un psalmus.

Ķekatnieki mēdza teikt, ka viņi nāk no Sāmsalas, tādēļ runāja jocīgā „Sāmsalas valodā”:

„Kitsa kale kibū, vare sele varu, karu kāpa, undi ule,
rebase reide, vinti, vinti, vārava samba!
Žagatai lai bēda, vārnai spārnā sāpe, lācim ķepā, vilkam lūpā,
Lapsiņai pēdā; tavējā pa vārtiem mūk ārā!”

/teic. nezināms, no ansambļa "Līvlist" arhīva/

Mārtiņdienu dziesma:

„Mārtiņš nāce, Mārtiņš jāje,
Duncs pe sānem, bungs āzmugre.
Brucekels paduse, ābols ķeše,
Sālskule mugre.”

/teic. nezināms, no ansambļa "Līvlist" arhīva/

Katrīnpāva

Katrīnas diena; 25.11

Pēc divām nedēļām svinēja Katrīnas, kad pretstatā Mārtiņiem galvenās bija meitas, kuras ietērpās baltās kleitās vai apsedzās palagiem, tā kļuva skaistas un baltas. Tās tika pielīdzinātas ligavām, bet, lai būtu vēl krāšņākas, greznojās arī ar krāsainām lentām, lakatiem un jostām, atgādinot arī Meteņu jeb Vastlāvju ķekātņiekus. Katrīnas baltās meitas reizumis arī tēloja kāzu gājieni, dancojot un dziedot.

Cienastam deva desas, pupas un zirņus, taču, tā kā rudens bija bagāts laiks, cienāja arī ar konfektēm un kliņģeriem, kā jau meitenēm piedien. Arī Igaunijā baltās ķekātņieces ir zināmas, tās tiek pretstatītas Mārtiņdienas nejaukajiem puisiem.

Tika vēroti un salīdzināti arī laika apstākļi šajās dienās, sasaistot arī ar Andrejiem - Aņdrōks (30. novembrī), kaut tos īpaši nesvinēja. Tomēr Andrejos zīlēja: pirms gulētiešanas vārija „mēmo putru”, kuru nogaršojot nedrīkstēja runāt vai smieties, lai sapnī ieraudzītu savu nākamo.

Mīkla: „Maza, maza meita, simts villaiņu apkārt.” (Vista)

/Sīkrog-Sīkrag, teic. Pēteris Dambergs/

Sakāmvārds: „Mārtiņš apglabā, Katrīna apsedz, Andrejs izārda.”

/Vaid-Vaide, teic. Paulīne Kļaviņa/

Katrīnas dienas dziesma:

„Katrīnas tēvam bij’ deviņi dēli,
Tie visi deviņi - amata brāļi.
Trīs bundzinieki, trīs svilpotāji,
Trīs vilka zvejtiklu gar jūras malu.”

/teic. nezināms, no ansambļa "Līvlist" arhīva/

Lībiešu saimniece
Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas
muzejā pēc padarītiem rudens darbiem.
Foto: No Zojas Siles privātās kolekcijas

TOLAKŪ- ZIEMAS MĒNESIS (DECEMBRIS)

Līvbiešu valodas un ieražu
zinātāja Pauline Kļaviņa.
Foto: No Zojas Siles
privātās kolekcijas

Bārbanpāva

Barbaras diena; 4.12

Pavisam tuvu Katrīnām ir Barbaras diena, kura arī ir galvenokārt sieviešu svētku diena. Nedrīkstēja aust ar stellēm, lai aitas neklibotu. Lai aitas ganībās negrieztos uz vietas, nedrī – stēja vērpt dziļu un malt ar rokas dzirnavām. Bet, ja kāda līvbiešu ciema sieva šuva, tad aitām varēja dzimt akli jēri.

Arī Barbarās gāja ķekatās, jo sevišķi aitām par godu. Ķekatnieki, atdarinot aitas, vilka otrādi apgrieztus aitādas kažokus, pielika aunu ragus, starp kājām ar salmiem piebāztus cimdus, kaklā kāra ganību zvanus. Ziemā taču bija jādzimst jēriem, tādēļ ķekatnieces daudzīja kājas, blēja un visādi vēlēja labu ganāmpulka pieaugumu. Dziedāja arī īpašas dziesmas:

Tautasdziesma:

„Baltaitiņš jūre peld,
dzeltenenms radziņems,
Rīgs kung skrēj pakale,
sudrabiņ’ mērīdams.
Cits maķel pakratij, cits bikšels sakratij,
Cits solīj sov dēliņ man sūtīt precibes.”
/teic. nezināms, no ansambļa "Līvlist" arhīva/

Sakāmvārdi: „Aitām vilka spalva neaug.”

/Lūž-Lūžņa, teic. Jānis Belte/

Mīkla: „Muti dod, matus plēš, ar kājām sper.”
(Pakulu vēršana)

/Irē-Mazirbe, publ. E.N.Setele/

Niklōkspāva

Ziemas Niklāva diena; 6.12

Lībieši uzskatīja, ka Niklāva dienas nakts ir ziemas visgarākā nakts. Arī somi un igauņi ticēja, ka šī nakts ir tik gara, ka ērglis, nevarēdams sagaidīt rītu, krīt zemē no koka. Gadās pat trīs reizes nokrist. Par to stāstīja bērniem un mudināja celties no gultas arī šajā tumšajā laikā, lai vērotu ērgli koka galotnē. Reizumis nokāva gaili vai vistu, izvārija un deva bērniem, sakot, ka tā ir nokritušā ērgļa gaļa.

Tomēr šī diena bija lielākoties zirgiem par godu. Tādēļ jau arī tika upurēts gailis. Lai zirgi nākamajā gadā būtu veseli un stipri, nedrīkstēja darboties ar asiem darbarīkiem – adatām un īleniem. Iegērba arī vienu puisī zirga maskā un vadāja pa ciemu.

Ticējums: „Ja zirgs un citi lopi kūtī ir nosvīduši, tad viņus jānotīra lietuvēns.”

/Pizā-Miķeļtornis, teic. Jānis Princis jun./

Sakāmvārds: „Kurš vīrs savu zirgu sit, tas sit savu sievu.”

/Lūž-Lūžņa, teic. Jānis Belte/

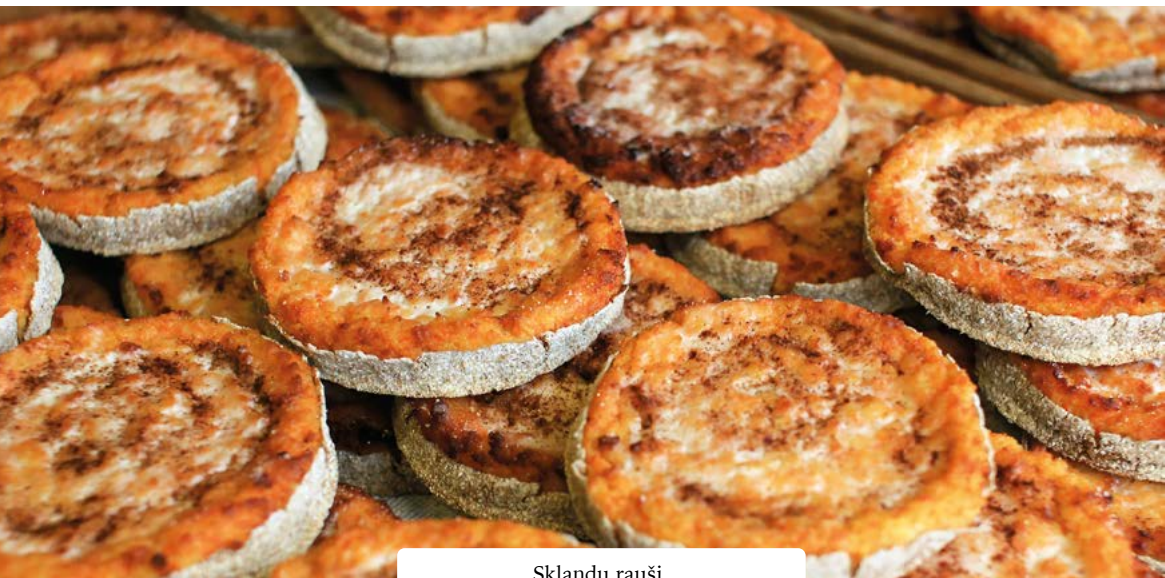
Kāzu dziesma:

„Pūt, pūt, dves, dves, manu jauno zirdziņ!

Kā lai nepūš, kā lai nedveš,

Divas dvēseles mugurā man, mugurā man.”

/Sīkrōg-Sīkrags, teic. Pēteris Dambergs/

Sklandu rauši.
Foto Ainars Gaidis

Talžpivād

Ziemassvētki; 25.12

Ziemassvētki vissenākajos laikos bija tumsas spēku, burvestības un bailu laiks, jo dabā notika izšķirīgs pagrieziena punkts, kura iznākums ļaudīm piekrastes ciemos likās grūti paredzams. Tādēļ uz durvīm zīmēja krustus, lai atvairītu burvjus, istabā visu Ziemassvētku nakti dedzināja uguni, uz galda turēja atvērtu Bībeli. Reizēm to naktī atnāca palasīt Marija jeb Māra, bet varbūt Jūrasmāte. Šīs svētās un mīlētās būtnes lībiešu prātos bieži bija savijušās.

Ziemassvētku naktī gāja vērot debesis. Ja tās bija skaidras un zvaigžņotas, bija gaidāmi labi zvejas lomi. Taču vajadzēja arī paturēt atmiņā, kurā pusē bija vairāk zvaigžņu. Tur tad arī vasarā lika zvejas rikus. Zvaigžņu daudzums arī droši liecināja, ka lopiem dzims daudz mazuļu.

Jaunākos laikos Ziemassvētki, Vecgada vakars, Jaunā gada sagaidīšana bija ar līdzīgām ierāzām. Sevišķi daudz zīlēja, lai izzinātu precību iespējas nākamajā gadā.

Kad lībiešu mājās sāka pušķot Ziemassvētku eglīti, šie svētki kļuva par bērnu mīļākajiem, gaidītākajiem svētkiem. Visi vecie ļaudis vienmēr turēja atmiņā un stāstīja mazbērniem gan par eglītes mirdzošo brīnumu, gan braucienu kamanās uz baznīcu cauri sniegiem un zem zvaigžņotām debesīm.

Ticējumi:

„Ja burvis nobūris tiklus, ka zivis vairs tajos neliens, jāņem no burvja pēdām trīs sauļas smilšu, jāuzkaisa tikliem, tad zivis atkal līdīs tiklos.”

/teic. nezināms, publ. Jūrnieceības rakstu krājumā/

„Jaungada naktī dara tāpat kā Ziemassvētku naktī. Kādus meža dzīvniekus redz, tāda laime būs. Ja meita redz vilku, tad izies pie vīra, puisis dabūs sievu. Ja lapsu redz, tad sadedzinās drēbes, ja zaķi redz – tad ir bailīgs, ja vāveri – tad savainos rokas un kājas.”

/Vaid-Vaide, teic. Andrejs Launics/

Ziemas laika rotaļa:

„Činku, činku, grabu grab, ceļa vīra ragutiņ.

Tie ne činku, tie negrab, tie radziņi sasaluši!

U tu nāks, e?

Se piši sōrik nik, tas viegli danco,

Tas mazes strupdeguns, tas smuki dancā!”

/teic. nezināms, no ansambļa "Līvlist" arhīva/

Ziemassvētku puzuris Latvijas
Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā.
Foto: No Zojas Siles privātās kolekcijas

KATRAM NOSTŪRIM SAVI PARADUMI

Kihnu, Setu, Suitu un Lībiešu svētki un atzīmējamās dienas

Mūsu senči dzīvoja pēc tautas kalendāra un ievēroja ar to saistītās tradīcijas. Šajā grāmatā sniežam īsu ieskatu setu, kihniešu, kā arī Latvijā dzīvojošo suitu un lībiešu tautas kalendāra svētkos, kā arī citos nozīmīgos gadskārtējos notikumos, pie kuriem pieskaitāmi dažādi festivāli un gadatirgi.

